

Crna Gora
Vlada Crne Gore

CRNA GORA SKUPŠTINA CRNE GORE	
PRIMJENO:	24.07 2024. GOD.
KLASIFIKACIONI BROJ:	00-72/24-25
VEZA:	
EPA:	302 XXVIII
SKRAĆENICA:	PRILOG:

Br: 08-063/24-3036/6

17. jul 2024. godine

SKUPŠTINA CRNE GORE

Gospodin Andrija Mandić, predsjednik

Vlada Crne Gore, na sjednici od 27. juna 2024. godine, usvojila je **IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI AKCIONOG PLANA STRATEGIJE REGIONALNOG RAZVOJA CRNE GORE 2023-2027. ZA 2023. GODINU**, koji Vam u prilogu dostavljamo radi stavljanja u proceduru Skupštine Crne Gore.

Za predstavnike Vlade koji će učestvovati u radu Skupštine i njenih radnih tijela, prilikom razmatranja ovog izvještaja, određeni su NIK GJELOSHAJ, potpredsjednik Vlade za ekonomsku politiku i ministar ekonomskog razvoja i MILENA STRUGAR, v. d. generalne direktorice Direktorata za investicioni i regionalni razvoj u Ministarstvu ekonomskog razvoja.

PREDSJEDNIK
mr Miloško Spajić, s. r.

VLADA CRNE GORE
Ministarstvo ekonomskog razvoja

**IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI AKCIONOG PLANA STRATEGIJE
REGIONALNOG RAZVOJA CRNE GORE 2023-2027, ZA 2023.
GODINU**

Podgorica, jun 2024. godine

Sadržaj

I UVODNI REZIME	2
Uvodne napomene.....	2
Stepen i status realizacije aktivnosti	3
Pregled realizovanih ulaganja u odnosu na plan	5
Ostvareni rezultati i izazovi	7
 II INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU STATEŠKIH I OPERATIVNIH CILJEVA	 9
Opšti pregled	9
Napredak u ostvarenju ciljeva	11
 III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE	 21
 IV PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA	 90

I UVODNI REZIME

UVODNE NAPOMENE

Vlada Crne Gore je u julu 2023. godine donijela Strategiju regionalnog razvoja Crne Gore 2023-2027. (SRR 2023-2027) i Akcioni plan za 2023. godinu. Strategija regionalnog razvoja predstavlja osnovni planski dokument politike regionalnog razvoja kojim se utvrđuju ciljevi, prioriteti i aktivnosti radi smanjivanja regionalnih nejednakosti.

Strategijom regionalnog razvoja Crne Gore 2023-2027. definisana je vizija „Ravnomjerniji regionalni razvoj za život po mjeri čovjeka, zasnovan na konkurentnosti, inovativnosti, unaprjeđenju ljudskog kapitala, digitalizaciji, dekarbonizaciji i socijalnoj inkluziji“. Prethodno navedeno podrazumijeva povećanje kvaliteta života svih građana, kroz veću zapošljivost i dohodak per capita i posljedično smanjenje rizika od siromaštva i migracija. U skladu sa vizijom SRR 2023-2027 definisana su tri strateška cilja:

1. Jačanje funkcionalnosti JLS kroz sistemsko upravljanje regionalnim razvojem
2. Ostvarenje održivog ekonomskog razvoja regiona kroz jačanje ljudskih potencijala i podsticanje zapošljavanja radi poboljšanja kvaliteta života
3. Povećanje konkurentnosti regiona zasnovano na unaprjeđenju infrastrukture, poboljšanju poslovnog ambijenta i razvoj prioritetnih sektora i sektora sa potencijalom rasta

Zakonom o regionalnom razvoju propisana je obaveza pripreme godišnjeg izvještaja o realizaciji Strategije koji se dostavlja Vladi i Skupštini na razmatranje. Organi i organizacije uključene u planiranje i sprovođenje politike regionalnog razvoja, dužni su da dostave godišnji izvještaj o realizaciji razvojnih projekata koji su u funkciji sprovođenja Strategije i strateških planova.

Shodno obavezama propisanim Zakonom o regionalnom razvoju, Ministarstvo ekonomskog razvoja, u čijoj je nadležnosti oblast regionalnog razvoja, je pripremilo Izvještaj o realizaciji Akcionog plana Strategije regionalnog razvoja 2023-2027, za 2023. godinu, uz podršku Radne grupe koju su činili predstavnici organa i organizacija uključenih u planiranje i sprovođenje politike regionalnog razvoja. Izvještaj o realizaciji je sačinjen na osnovu prikupljenih podataka u periodu od januara do aprila 2024. godine.

Ovaj proces je bio veliki izazov, jer je sa jedne strane izostala ažurnost značajnog broja resora u dostavljanju podataka, a sa druge strane proces je dodatno otežavalo dostavljanje nepotpunih podataka, na koje su uglavnom više puta pripremljeni komentari i sugestije. Nedostaci se posebno odnose preporuke za naredni period od strane nadležnih resora, kao i na neuporedivost podataka u odnosu na vrijednosti predviđene Akcionim planom. Proces je podrazumijevao niz dodatnih konsultacija sa članovima Radne grupe, koji su takođe imali problem u obezbjeđivanju potrebnih podataka na nivou svojih resora.

Treba napomenuti da je prethodna praksa izrade akcionih planova, pa tako i izvještaja obuhvatala i projekte lokalnih samouprava, što nije bio slučaj prilikom izrade Akcionog plana za 2023. godinu, tako da projekti lokalnih samouprava nijesu obuhvaćeni ovim Izvještajem. Na drugoj strani, Izvještaj uključuje određeni broj projekata čija implementacija nije bila predviđena početkom 2023. godine. U pitanju su projekti koji nijesu bili planirani Akcionim planom za 2023. godinu, a

uspješno su realizovani i doprinose ostvarivanju ciljeva Strategije regionalnog razvoja Crne Gore. Detaljan broj ovakvih projekata i njihova vrijednost navedeni su u nastavku.

Za potrebe izvještavanja o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu korišćena je organizaciona struktura 43. Vlade, u okviru koje je donijet Akcioni plan i realizovan veći dio aktivnosti.

Izveštaj o realizaciji Akcionog plana SRR 2023-2027, za 2023. godinu pripremljen je po Metodologiji razvijanja politika, izrade i praćenja sprovođenja strateških dokumenata i Smjernica za izvještavanje o sprovođenju strateških dokumenata.

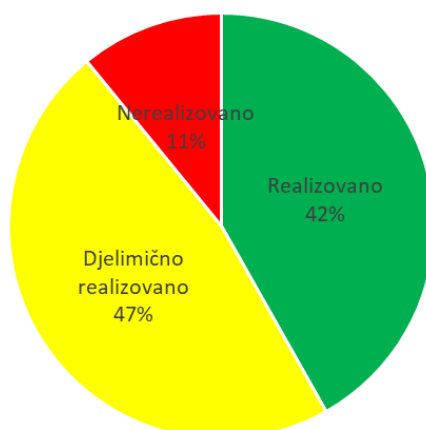
STEPEN I STATUS REALIZACIJE AKTIVNOSTI

Za sprovođenje SRR 2023-2027, Akcionim planom za 2023. godinu predviđena je realizacija 55 aktivnosti kroz 10 operativnih ciljeva, u funkciji ostvarenja strateških ciljeva regionalnog razvoja. U okviru pomenutih aktivnosti planirana je realizacija 188 podaktivnosti/projekata. Takođe, analizom je obuhvaćeno i dodatnih 12 projekata čija realizacija nije bila predviđena planom, ali su uspješno realizovani i doprinose realizaciji ciljeva Strategije regionalnog razvoja Crne Gore.

Pregled realizacije aktivnosti napravljen je na osnovu dostupnih podataka. Status realizacije aktivnosti utvrđen je na osnovu tri kriterijuma: 1) stepena realizacije projekata u okviru planirane aktivnosti u slučajevima kada aktivnost obuhvata više projekata, 2) ispunjenosti planiranih vrijednosti indikatora rezultata definisanih po regionima i 3) stepena realizovanih sredstava u odnosu na planirana po regionima. Za određivanje različitih grupa realizacije aktivnosti korišćeni su sljedeći kriterijumi za razvrstavanje: nerealizovana aktivnost - realizacija manja od 20%, djelimično realizovana aktivnost - realizacija od 20% do 80%, i realizovana aktivnost - realizacija veća od 80%. Za višegodišnje projekte, stepen realizacije ocjenjivan je za fazu predviđenu za 2023. godinu.

U skladu sa navedenim i na osnovu prikupljenih podataka, od ukupno 55 aktivnosti, 23 aktivnosti su u potpunosti realizovane ili se realizuju fazno u skladu sa predviđenom dinamikom, 26 aktivnosti je djelimično realizovano, dok 6 aktivnosti nije realizovano. Dakle, 89% aktivnosti je realizovano u potpunosti ili djelimično.

Grafik 1: Status realizacije aktivnosti

Status realizacije aktivnosti posmatrano prema strateškim ciljevima je sledeći:

- U okviru strateškog cilja 1: Jačanje funkcionalnosti JLS kroz sistemsko upravljanje regionalnim razvojem u 2023. godini predviđeno je 5 aktivnosti, od kojih 2 aktivnosti su realizovane, dok su preostale 3 aktivnosti djelimično realizovane. Njihova realizacija će se nastaviti u narednom periodu u skladu sa predviđenim rokovima.
- Kada je u pitanju strateški cilj 2: Ostvarenje održivog ekonomskog razvoja regiona kroz jačanje ljudskih potencijala i podsticanje zapošljavanja radi poboljšanja kvaliteta života, od ukupno 12 planiranih aktivnosti, 4 aktivnosti su realizovane, 5 aktivnosti je djelimično realizovano, dok su 3 aktivnosti ostale nerealizovane.
- U dijelu koji se odnosi na strateški cilj 3: Povećanje konkurentnosti regiona zasnovano na unaprijeđenju infrastrukture, poboljšanju poslovnog ambijenta i razvoj prioritetnih sektora i sektora sa potencijalom rasta, od ukupno 38 aktivnosti, koliko je planirano u 2023. godini, 17 aktivnosti je realizovano, 18 aktivnosti je djelimično realizovano, dok 3 aktivnosti nijesu realizovane.

Kao što je navedeno, od ukupno 55 aktivnosti, svega 6 aktivnosti nije realizovano u skladu sa Akcionim planom za 2023. godinu, i to: mapiranje školske infrastrukture u Crnoj Gori; revidiranje socijalne politike u cilju većeg podsticanja radno sposobnog stanovništva na zaposlenje kroz izmjene Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti; aktivnosti na izradi posebne analize postojećeg stanja i ciljeva populacione politike; smanjenje broja parafiskaliteta na centralnom i lokalnom nivou kroz izmjenu zakonodavnog okvira za oblast privrednih društava i njihovu registraciju; finansijska podrška kroz subvenciju dijela kamate na kredite IRFCG za povećanje kvaliteta ponude u oblasti turizma i održavanje info dana za podizanje svijesti JLS o mogućnostima otpočinjanja procedure razvoja brenda grada i/ili regiona. Izostanak realizacije aktivnosti u predviđenim rokovima uzrokovan je najvećim dijelom organizacionim i kadrovskim promjenama prilikom formiranja nove Vade, što je uticalo na kontinuitet i potrebu prilagođavanja novom organizacionom sistemu. Takođe, određene aktivnosti nijesu realizovane zbog nedostatka administrativnih kapaciteta, ali i zbog odustajanja od planiranih aktivnosti i preusmjeravanja sredstava na drugu aktivnost.

Ipak, najveći broj aktivnosti je djelimično realizovan, odnosno aktivnosti nijesu realizovane u potpunosti u skladu sa predviđenim rokovima usljed uticaja različitih okolnosti. Prilikom realizacije aktivnosti prepoznati su sljedeći problemi, odnosno izazovi: nedostatak administrativnih kapaciteta usljed kadrovskih i organizacionih promjena; zahtjevi za dodatnim radovima u toku samog projekta od strane krajnjeg korisnika ili zbog nedostataka samog projekta; neadekvatno planiranje i pravovremeno pokretanje aktivnosti uslijed čega dolazi do promjene u dinamici realizacije projekata; složene procedure javnih nabavki; neriješeni imovinsko-pravni odnosi i postupak eksproprijacije; nedostatak finansijskih sredstava za realizaciju radova; nedostatak planske dokumentacije; nepoštovanje rokova od strane izvođača; nepredviđene okolnosti i vremenski uslovi za izvođenje građevinskih radova i dr. Takođe, pojedine aktivnosti nijesu u potpunosti realizovane zbog nedostatka interesovanja krajnjih korisnika, posebno kada je u pitanju zajednička saradnja.

PREGLED REALIZOVANIH ULAGANJA U ODNOSU NA PLAN

Za sprovođenje AP SRR 2023-2027. za 2023. godinu planirana su sredstva u ukupnom iznosu od 478,9 mil. eura. Planirana sredstva za određene aktivnosti su predviđena u manjem iznosu u odnosu na očekivanu realizaciju, jer prilikom izrade AP SRR 2023-2027 za 2023. godinu nijesu bile dostupne precizne informacije o vrijednostima pojedinih projekata. Međutim, iznosi utrošenih sredstava za realizaciju tih projekata su uključeni u izveštaj o realizaciji.

Analiza ostvarenih ulaganja integriše podatke o realizaciji aktivnosti i projekata koji su bili predviđeni Akcionim planom za 2023. godinu, kao i dodatnih 12 projekata čija realizacija nije bila predviđena planom, ali su uspješno realizovani i doprinose realizaciji ciljeva Strategije regionalnog razvoja Crne Gore. Ukupna vrijednost dodatnih projekata iznosila je 24 mil. eura.

Prethodno pomenuto, uz dodatna finansiranja zbog nepredviđenih troškova i dodatnih zahtjeva korisnika, zajedno je dalo uticaj na realizaciju sredstava u veće iznosu odnosu na plan, iako je evidentiran i broj aktivnosti koje nijesu realizovane.

Ukupna sredstva utrošena za sprovođenje aktivnosti SRR u 2023. godini iznosila su 492,7 mil. eura, što predstavlja 2,9% više od planiranih.

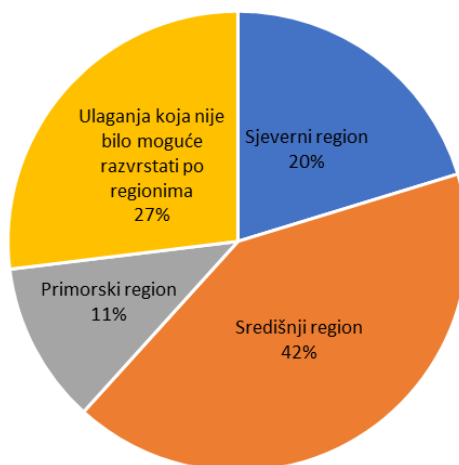
Posmatrano po strateškim ciljevima skoro kompletan iznos, tačnije skoro 95% ulaganja odnosi se na aktivnosti strateškog cilja 3:

- Za realizaciju aktivnosti u okviru **strateškog cilja 1** - Jačanje funkcionalnosti JLS kroz sistemsko upravljanje regionalnim razvojem nijesu bila predviđena posebna sredstva, već su ove aktivnosti planirane kao dio redovnih zadataka nadležnih resora
- Za aktivnosti u okviru **strateškog cilja 2** – Ostvarenje održivog ekonomskog razvoja regiona kroz jačanje ljudskih potencijala i podsticanje zapošljavanja radi poboljšanja kvaliteta života, **uloženo je 16,4 mil. eura, što oko 4 mil. eura više u odnosu na plan, procentulano 32% više**
- Ulaganja za realizaciju **strateškog cilja 3** - Povećanje konkurentnosti regiona zasnovano na unaprjeđenju infrastrukture, poboljšanju poslovnog ambijenta i razvoj prioriternih sektora i sektora sa potencijalom rasta **iznosila su 476,3 mil. eura, tj. skoro 10 mil. eura više od planiranih sredstava ili 2,1%**

Posmatrano po regionima, prema dostupnim podacima, najveći iznos sredstava utrošen je za realizaciju aktivnosti u Središnjem regionu – 204,2 mil. eura, zatim u Sjeverni region – oko 99,9 mil. eura, dok je u Primorski region uloženo 55,9 mil. eura.

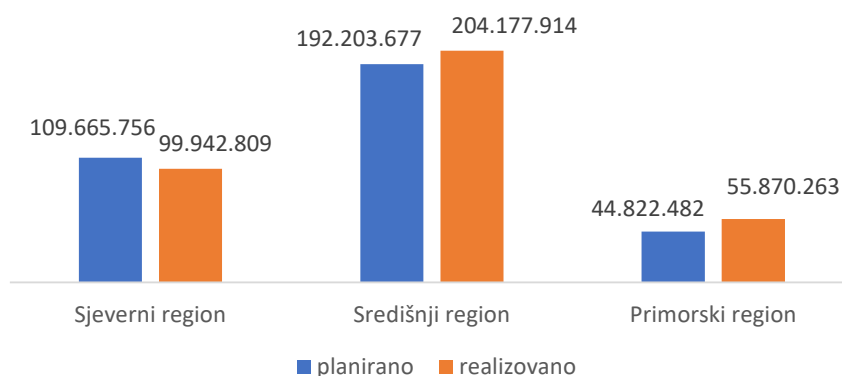
Preostala sredstva uložena su za aktivnosti koje su realizovane na nacionalnom nivou, odnosno sredstva koja nije bilo moguće rasporediti po regionima, a iznos ovih sredstava je 132,7 mil. eura, što je 27% ukupnih ulaganja. Kao što je navedeno u uvodnim napomenama, prikupljanje adekvatnih podataka bio je veliki izazov, što se upravo odrazilo i na visinu ovog iznosa, koji nije bilo moguće locirati po regionima.

Grafik 2: Struktura realizovanih ulaganja po regionima

Kada posmatramo odnos realizovanih i planiranih ulaganja na nivou regiona, u Sjevernom regionu realizacija je bila manja, nasuprot realizaciji u ostala dva regiona, u kojima je uloženo više sredstava u odnosu na plan.

Grafik 3: Odnos planiranih i realizovanih ulaganja po regionima

Struktura izvora finansiranja

Aktivnosti su u najvećoj mjeri finansirane sredstvima javnog sektora (IRF, javne institucije, uključujući privredna društva u većinskom državnom vlasništvu) u iznosu od 267,7 mil. eura (od čega kreditna sredstva IRF-a 188,2 mil. eura) i Nacionalnog budžeta u iznosu 138,5 mil. eura. Dodatno, privatni sektor je doprinio ulaganjem od 68,3 mil. eura, dok su za sprovođenje aktivnosti realizovana sredstva u iznosu od 9,5 mil. eura iz IPA fondova i 3,1 mil. eura iz donatorskih programa.

Grafik 4: Struktura izvora finansiranja

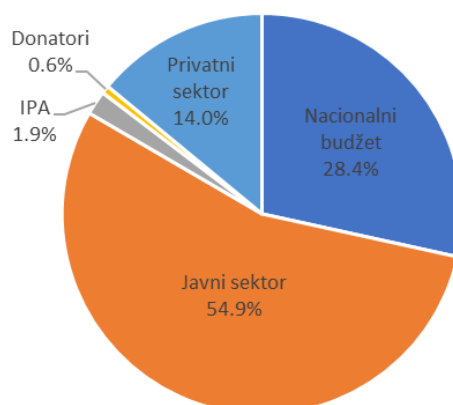

Tabela 1: Odnos planiranih i realizovanih sredstava po izvorima finansiranja (u €)

	Planirano	Realizovano	Stepen realizacije
Nacionalni budžet	124.997.491	138.564.268	110,9%
Javni sektor	283.175.566	267.716.967	94,5%
IPA	12.687.500	9.497.003	74,9%
Donatori	7.776.300	3.134.322	40,3%
Privatni sektor	50.232.000	68.327.197	136,0%
Ukupno	478.868.857	492.725.117	102,9%

OSTVARENI REZULTATI I IZAZOVI

Realizacijom aktivnosti predviđenih Akcionim planom za sprovođenje Strategije regionalnog razvoja 2023-2027. za 2023. godinu napravljen je značajan iskorak ka postizanju ravnomjernijeg regionalnog razvoja. Ove aktivnosti doprinijele su povećanju kvaliteta života svih građana, poboljšanju zapošljivosti i rasta dohotka, čime se smanjuje rizik od siromaštva i sprečavaju migracije.

U okviru jačanja funkcionalnosti jedinica lokalne samouprave (JLS) kroz sistemsko upravljanje regionalnim razvojem, nastavljen je pozitivan trend povećanja broja projekata JLS koji se finansiraju iz EU fondova. Ipak, podaci pokazuju da nije došlo do jačanja fiskalnih pozicija manje razvijenih opština, već da je porastao broj JLS koje ostvaruju pravo na sredstva iz Egalizacionog fonda na ukupno 19 (13 u Sjevernom, 4 u Središnjem i 2 u Primorskom regionu). Radi unaprjeđenja mehanizma koordinacije u sprovođenju politike regionalnog razvoja, krajhem 2023. godine donešena je nova Odluka o osnivanju Partnerskog savjeta za regionalni razvoj, u namjeri da u narednom periodu ovo tijelo preuzme proaktivniju ulogu u koordinaciji sprovođenja politike regionalnog razvoja.

Radi postizanja održivog ekonomskog razvoja regiona kroz jačanje ljudskih potencijala i podsticanje zapošljavanja, pokrenute su aktivnosti usmjerene na poboljšanje kvaliteta obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite kroz jačanje infrastrukture. Takođe, tokom 2023. godine sprovedene su aktivnosti usmjerene na unapređenje znanja i vještina, uključujući

podsticanje proučavanja STEM programa (programa prirodnih nauka) u osnovnim, srednjim školama i na fakultetima. Program je implementiran u 163 osnovne škole, 50 srednjih škola i 3 ustanove visokog obrazovanja. U oblasti zapošljavanja ostvaren je vidan napredak. Prema podacima Ankete o radnoj snazi iz 2023. godine, anketna stopa nezaposlenosti iznosila je 31,9% u Sjevernom regionu, 10,1% u Središnjem regionu i 3,1% u Primorskom regionu. U istom periodu, stope zaposlenosti bile su 33,9% u Sjevernom regionu, 60,9% u Središnjem regionu i čak 71,4% u Primorskom regionu.

Na planu povećanja konkurentnosti regiona, zasnovanom na unaprjeđenju infrastrukture, poboljšanju poslovnog ambijenta i razvoju prioritetnih sektora i sektora sa potencijalom rasta, ostvareni su pozitivni pomaci. U cilju povećanja regionalne konkurentnosti, realizovane su značajne investicije u infrastrukturu za širokopojasni pristup internetu, kao i u unaprjeđenje institucionalne infrastrukture za razvoj preduzetništva i inovacija, poput radova na Naučno-tehnološkom parku u Podgorici i Domu digitalne revolucije u Nikšiću. Podrška preduzećima za unaprjeđenje konkurentnosti obezbijedena je kroz kreditna sredstva za 459 korisnika u iznosu od 188,2 mil. eura, kao i kroz različite programe podrške za preko 400 korisnika u vrijednosti od 6 mil. eura.

Postignut je napredak u ostvarivanju zadatih ciljeva u razvoju prioritetnih sektora i sektora sa potencijalom rasta, kao i u unaprjeđenju uslova za proizvodnju visokokvalitetne hrane organskog porijekla, uz održiv dohodak poljoprivrednika. Najznačajniji rezultati zabilježeni su u oblasti turizma, gdje je ostvareno 16.389.279 noćenja, što predstavlja rast od 31,9%. Posmatrano po regionima, u Sjevernom regionu ostvareno je 387.949 noćenja (rast od 27,7%), u Središnjem regionu 549.221 noćenja (rast od 18,6%), dok je u Primorskom ostvareno 15.452.109 noćenja (rast od 32,5%). Značajan napredak ostvaren je i u oblasti poljoprivrede. Prema podacima Registra poljoprivrednih gazdinstava, broj poljoprivrednih gazdinstava u 2023. godini dostigao je 20.508, što predstavlja povećanje od 2.575 ili 14,4% u odnosu na prethodnu godinu. Posmatrano po regionima, broj poljoprivrednih gazdinstava porastao je u Sjevernom regionu na 10.890 (rast od 13,0%), Središnjem regionu na 7.241 (rast od 15,6%) i Primorskom na 2.277 (rast od 16,9%).

U cilju unaprjeđenja saobraćajne infrastrukture, realizovane su investicije na poboljšanju putne infrastrukture u vrijednosti od 63,7 mil. eura, od čega je 44 mil. eura uloženo u Sjeverni regionu, 14,5 mil. eura u Središnji regionu i 5,2 mil. eura u Primorski regionu. Takođe, uloženo je 3,4 mil. eura u željezničku infrastrukturu.

U oblasti zaštite životne sredine, razvoja energetike, unaprjeđenja energetske efikasnosti, adaptacije i mitigacije efekata klimatskih promjena, realizuju se aktivnosti na izgradnji infrastrukture za upravljanje otpadom (Mojkovac i Andrijevića), vodosnabdijevanjem (Pljevlja, Bijelo Polje, Luštica-Herceg Novi i Ulcinj) i upravljanje otpadnim vodama (Pljevlja, Podgorica, Vranjina, Herceg Novi, Ulcinj, Risan i Perast). Takođe, u oblasti energetike sprovedene su aktivnosti na rekonstrukciji i modernizaciji proizvodnih kapaciteta (TE Pljevlja, HE Piva, HE Perućica i dvije mHE), ugradnji fotonaponskih sistema u domaćinstvima i privredi ukupne instalisane snage od 30 MW, kao i na rekonstrukciji postojećih i izgradnji novih trafostanica i dalekovoda.

Glavne izazove za ostvarivanje ciljeva SRR 2023-2027. predstavljaju: neujednačeni fiskalni kapaciteti i način finansiranja JLS, zatim nedovoljno razvijeni administrativni kapaciteti JLS, nedostaci u koordinaciji politike regionalnog razvoja i velika fragmentacija između više organa državne uprave i JLS, ograničenost statističkih podataka na nivou regiona i JLS za praćenje

ostvarenosti ciljeva, visoka nezaposlenost i stopa rizika od siromaštva, negativna demografska kretanja, nerazvijena infrastruktura, nedovoljna konkurentnost privrede i visok stepen neformalne ekonomije.

II INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU STATEŠKIH I OPERATIVNIH CILJEVA

OPŠTI PREGLED

Regionalna politika kojoj se Crna Gora prilagođava kroz proces pregovora o pristupanju, predstavlja dio politike EU koja se odnosi na pitanja finansijske podrške državama i regionima Evropske unije, u cilju daljeg ekonomskog razvoja slabije razvijenih regiona u EU, ujednačavanja razvijenosti po regionima i jačanja regionalne konkurentnosti. U tom smislu, shodno regulativi Evropske komisije, Crna Gora je definisana kao jedan statistički region na sva tri NUTS nivoa (NUTS 1=NUTS 2=NUTS 3).

Prema Zakonu o teritorijalnoj organizaciji¹, Crna Gora je podijeljena na 25 jedinica lokalne samouprave (23 opštine, Glavni grad i Prijestonicu), koje predstavljaju administrativne jedinice. Polazeći od potrebe planiranja razvojnih prioriteta i sprovođenja i praćenja politike regionalnog razvoja, Zakonom o regionalnom razvoju² su definisana tri regiona: Primorski, Središnji i Sjeverni. Region čine više geografski povezanih jedinica lokalne samouprave, i kao takav ne predstavlja administrativnu jedinicu, već područje sa sličnim geografskim karakteristikama, razmještajem prirodnih uslova i perspektivama za budući razvoj.

Prema posljednjim dostupnim podacima EUROSTAT-a, bruto domaći proizvod po stanovniku prema standardu kupovne moći u Crnoj Gori u 2022. godini dostigao je 50% prosjeka EU, što predstavlja najveći nivo razvijenosti u poslednjih deset godina. Ipak, na unutrašnjem planu, posmatrano po geografskim regionima i jedinicama lokalne samouprave, prisutne su velike razlike u stepenu razvijenosti izražene kroz: stopu nezaposlenosti, fiskalne kapacitete JLS, neujednačeni dohodak stanovništva i kretanja stanovništva (migracije i negativan prirodni priraštaj). Pomenute razlike posebno su izražene između Sjevernog regiona, kao manje razvijenog sa jedne strane, i Središnjeg i Primorskog regiona sa druge strane. Pored toga, razlike su izražene u stepenu razvijenosti jedinica lokalne samouprave u okviru samih regiona, upućujući na potrebu ravnomjernog teritorijalnog razvoja.

Nacionalnom strategijom održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine, kao krovnim strateškim dokumentom, u okviru prioritetne teme 2: Podrška vrijednostima, normama i obrascima ponašanja značajnim za održivost društva, definisan je strateški cilj 2.8. Postizanje ravnomjernijeg socioekonomskog razvoja svih jedinica lokalne samouprave i regiona, zasnovanog na konkurentnosti, inovativnosti i zapošljavanju (s posebnim akcentom na razvoj sjevernog regiona).

Polazeći od prepoznatih izazova, u skladu sa zakonskim obavezama, u cilju postizanja ravnomjernog rasta i razvoja svih jedinica lokalne samouprave i regiona, Vlada Crne Gore je u julu

¹ Zakon o teritorijalnoj organizaciji Crne Gore ("Službeni list CG", br. 54/2011, 26/2012, 27/2013, 62/2013, 12/2014, 3/2016, 31/2017, 86/2018, 3/2020 i 92/2022.)

² Zakon o regionalnom razvoju ("Službeni list CG", br. 20/2011, 26/2011, 20/2015 i 47/2019.)

2023. godine donijela Strategiju regionalnog razvoja Crne Gore 2023-2027. i Akcioni plan za 2023. godinu. Strategijom je definisana vizija, strateški i operativni ciljevi. Za praćenje uspješnosti ostvarenja SRR 2023-2027. definisani su indikatori za strateške i operativne ciljeve, na nivou sva tri regiona.

VIZIJA Ravnomjerniji regionalni razvoj za život po mjeri čovjeka, zasnovan na konkurentnosti, inovativnosti, unaprjeđenju ljudskog kapitala, digitalizaciji, dekarbonizaciji i socijalnoj inkluziji.		
SC 1: Jačanje funkcionalnosti JLS kroz sistemsko upravljanje regionalnim razvojem	SC 2: Ostvarenje održivog ekonomskog razvoja regiona kroz jačanje ljudskih potencijala i podsticanje zapošljavanja radi poboljšanja kvaliteta života	SC 3: Povećanje konkurentnosti regiona zasnovano na unaprjeđenju infrastrukture, poboljšanju poslovnog ambijenta i razvoj prioriternih sektora i sektora sa potencijalom rasta
OC 1.1: Jačanje funkcionalnosti JLS i fiskalnih pozicija manje razvijenih opština; OC 1.2: Unaprjeđenje mehanizma koordinacije u sprovođenju politike regionalnog razvoja	OC 2.1: Unaprjeđenje ljudskog kapitala kroz poboljšanje kvaliteta obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite; OC 2.2: Povećanje stope zaposlenosti i smanjenje neformalne zaposlenosti; OC 2.3: Povećanje efikasnosti i učinkovitosti populacione politike	OC 3.1. Povećanje regionalne konkurentnosti OC 3.2. Razvoj prioriternih sektora sa potencijalom rasta sa fokusom na diverzifikaciju turističkog proizvoda, prerađivačku industriju i valorizaciju kulturne baštine OC 3.3. Unaprjeđenje saobraćajne infrastrukture OC 3.4. Unaprjeđenje uslova za proizvodnju visokokvalitetne hrane, organskog porijekla uz održiv dohodak poljoprivrednika OC 3.5. Zaštita životne sredine, razvoj energetike, unaprjeđenje energetske efikasnosti, adaptacija i mitigacija efekata klimatskih promjena

Zakonom o regionalnom razvoju propisana je obaveza pripreme godišnjeg izvještaja o realizaciji Strategije i dostavljanje Vladi, najkasnije do 30. juna tekuće za prethodnu godinu, kao i obaveza Vlade da dostavi izvještaj Skupštini na razmatranje, do 31. jula tekuće za prethodnu godinu.

Organi i organizacije uključene u planiranje i sprovođenje politike regionalnog razvoja, u skladu sa Zakonom, su dužni da dostave godišnji izvještaj o realizaciji razvojnih projekata koji su u funkciji sprovođenja Strategije i strateških planova, najkasnije do 30. aprila tekuće za prethodnu godinu.

U cilju efikasnijeg izvještavanja i pripreme samog Izvještaja o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu, formirana je Radna grupa koju su činili predstavnici organa i organizacija uključenih u planiranje i sprovođenje politike regionalnog razvoja, sa zadatkom da pruži podršku Ministarstvu ekonomskog razvoja i koordinira prikupljanje podataka u nadležnosti resora. Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu je sačinjen na osnovu prikupljenih podataka u periodu od januara do aprila 2024. godine.

Monitoring sprovođenja SRR 2023-2027. predviđa kontinuirano praćenje realizacije planiranih aktivnosti Akcionim planovima, ostvareni napredak u realizaciji strateških i operativnih ciljeva, kao i analizu problema i prepreke nastale u procesu sprovođenja strateškog dokumenta.

SRR 2023-2027. i Akcionim planom za 2023. godinu predviđena je ocjena ostvarenosti strateških i operativnih ciljeva na osnovu vrijednosti indikatora učinka nakon treće godine, odnosno 2025. godine. Ipak, imajući u vidu značaj praćenja uticaja aktivnosti za koordinaciju i sprovođenje SRR, kao i potrebu izrade novog dvogodišnjeg akcionog plana, u izvještaju su prikazani trendovi u dostizanju operativnih ciljeva na osnovu dostupnih indikatora učinka, odnosno najvažnijih realizovanih aktivnosti za dostizanje operativnih ciljeva gdje nijesu bili dostupni podaci o indikatorima učinka. Takođe, ovakav pristup dodatno je podstaknut značajnim promjenama u odnosu na početno stanje, kao i dostupnošću novih relevantnijih podataka za praćenje ciljeva koji nijesu bili dostupni u trenutku izrade SRR 2023-2027. i AP 2023.

NAPREDAK U OSTVARIVANJU CILJEVA

Informacija o napretku u ostvarivanju ciljeva predstavljena je kroz analizu reformskih dostignuća, pružajući uvid u dinamiku postizanja svakog operativnog cilja u okviru SRR 2023-2027, istovremeno pružajući osvrt na najvažnije realizovane aktivnosti i izazove koji mogu uticati na ostvarenje ciljeva.

STRATEŠKI CILJ 1: JAČANJE FUNKCIONALNOSTI JLS KROZ SISTEMSKO UPRAVLJANJE REGIONALNIM RAZVOJEM

U okviru prvog strateškog cilja, "Jačanje funkcionalnosti JLS kroz sistemsko upravljanje regionalnim razvojem", postavljena su dva operativna cilja koji će doprinijeti njegovom ostvarivanju.

Operativnim ciljem 1.1. Jačanje funkcionalnosti JLS i fiskalnih pozicija manje razvijenih opština predviđeno je smanjenje broja korisnika Egalizacionog fonda, unapređenje međuopštinske saradnje kroz povećanje broja zajedničkih poslova posebno u Središnjem regionu, kao i jačanje administrativnih kapaciteta i veće korišćenje pristupnih EU fondova JLS.

Indikatori za operativni cilj 1.1. Jačanje funkcionalnosti JLS i fiskalnih pozicija manje razvijenih opština (Pametna rast)

Indikator učinka	Početna vrijednost 2022.	Ciljna vrijednost 2025.	Ciljna vrijednost 2027.
Broj JLS koje su korisnice sredstava Egalizacionog fonda (MF)	Sjeverni region: 13 Središnji region: 3 Primorski region: 1	Sjeverni region: 11 Središnji region: 2 Primorski region: 0	Sjeverni region: 10 Središnji region: 1 Primorski region: 0
Broj poslova u kojima je uspostavljena međuopštinska saradnja (MJU, ZO)	Sjeverni region: 20 Središnji region: n/a Primorski region: 10	Sjeverni region: 8 Središnji region: 5 Primorski region: 11	Sjeverni region: 9 Središnji region: 6 Primorski region: 12
Broj novih projekata JLS finansiranih iz EU fondova (MF, ZO)	Sjeverni region: 7 Središnji region: 10 Primorski region: n/a	Sjeverni region: 8 Središnji region: 12 Primorski region: 10	Sjeverni region: 10 Središnji region: 15 Primorski region: 12

U okviru operativnog cilja 1.1. Jačanje funkcionalnosti JLS i fiskalnih pozicija manje razvijenih opština zabilježeno je nazadovanje u pogledu jačanja fiskalnih kapaciteta i povećanja broja korisnika Egalizacionog fonda. Prema Pravilniku o utvrđivanju liste stepena razvijenosti JLS iz 2022. godine, 18 JLS je ostvarilo pravo na korišćenje sredstava Egalizacionog fonda (13 u Sjevernom, 3 u Središnjem i 2 u Primorskom regionu). Međutim, prema poslednjim izmjenama ovog Pravilnika iz

2023. godine, pravo na korišćenje sredstava za finansijsko ujednačavanje ima čak 19 JLS³ (13 u Sjevernom, 4 u Središnjem i 2 u Primorskom regionu). Povećanje broja korisnika uslovljeno je uspostavljanjem nove, samostalne jedinice lokalne samouprave - opština Zeta.

Zabilježen je napredak u pogledu povećanja broja novih projekata lokalnih samouprava finansiranih iz fondova Evropske unije. Prema dostupnim podacima, u 2023. godini odobrena su 43 projekata u kojima su lokalne samouprave nosioci ili partneri na projektima finansiranim iz fondova Evropske unije.

Ključni izazovi za dostizanje ciljnih vrijednosti učinka uključuju izmjenu postojeće regulative izmjenom Metodologije izračunavanja indeksa razvijenosti JLS, izmjenu Zakona o finansiranju lokalnih samouprava i definisanja dodatnih kriterijuma za podsticaje finansiranja razvojnih projekata koje realizuju dvije ili više opština kroz izmjenu postojeće zakonske regulative. Takođe, u narednom periodu neophodno je nastaviti sa pripremom i realizacijom projekata JLS finansiranih iz EU fondova.

Operativni cilj 1.2. Unaprjeđenje mehanizma koordinacije u sprovođenju politike regionalnog razvoja predviđa unaprjeđenje institucionalnog okvira kroz veće učešće Partnerskog savjeta za regionalni razvoj i poboljšanje funkcije koordinacije i vršenja nadzora nad sprovođenjem politike regionalnog razvoja.

Indikatori za operativni cilj 1.2. Unaprjeđenje mehanizma koordinacije u sprovođenju politike regionalnog razvoja (Inkluzivni rast)

Indikator učinka	Početna vrijednost 2022.	Ciljna vrijednost 2025.	Ciljna vrijednost 2027.
Broj sjednica Partnerskog savjeta za regionalni razvoj (MERT)	n/a	8 (kumulativno)	12
Broj mišljenja resora nadležnog za regionalni razvoj na strateška dokumenta, predloge zakona i podzakonskih akata relevantnih za regionalni razvoj (MERT)	15	18 (kumulativno)	20

U okviru operativnog cilja 1.2. Unaprjeđenje mehanizma koordinacije u sprovođenju politike regionalnog razvoja ostvaren je određen napredak. Krajem 2023. godine napravljen je početni korak usvajanjem nove Odluke o osnivanju Partnerskog savjeta za regionalni razvoj i održavanjem konstitutivne sjednice. Za dostizanje ciljnih vrijednosti učinka, neophodno je unaprijediti institucionalni okvir kako bi se ostvarila bolja koordinacija i nadzor nad sprovođenjem SRR. Takođe, eventualno bi trebalo razmotriti i objedinjavanje određenih nadležnosti radi efikasnije implementacije strategije i politike regionalnog razvoja.

³ Pravilnik o utvrđivanju liste stepena razvijenosti jedinice lokalne samouprave ("Službeni listu CG", br. 151/2022 i 103/2023)

STRATEŠKI CILJ 2: OSTVARENJE ODRŽIVOG EKONOMSKOG RAZVOJA REGIONA KROZ JAČANJE LJUDSKIH POTENCIJALA I PODSTICANJE ZAPOSŁJAVANJA RADI POBOLJŠANJA KVALITETA ŽIVOTA

U okviru drugog strateškog cilja, "Ostvarenje održivog ekonomskog razvoja regiona kroz jačanje ljudskih potencijala i podsticanje zapošljavanja radi poboljšanja kvaliteta života", postavljena su tri operativna cilja koji će doprinijeti njegovom ostvarenju.

Operativnim ciljem 2.1. Unaprjeđenje ljudskog kapitala kroz poboljšanje kvaliteta obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite predviđeno je jačanje infrastrukture na svim nivoima obrazovanja, unaprjeđenje ishoda učenja, kao i dalje profesionalno usavršavanje nastavnog kadra. Dodatno, jačanje infrastrukture u oblasti zdravstva i socijalne zaštite na nivou zemlje u cjelini treba da doprinese daljem poboljšanju ljudskog kapitala.

Indikatori za operativni cilj 2.1. Unaprjeđenje ljudskog kapitala kroz poboljšanje kvaliteta obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite (Inkluzivni rast)

Indikator učinka	Početna vrijednost 2022.	Ciljna vrijednost 2025.	Ciljna vrijednost 2027.
Indeks ljudskog kapitala za Crnu Goru, rang (Svjetska banka)	Za zemlju u cjelini: 0.63 (2020.)	0.64	0.65
Kvalitet obrazovanja, PISA test rang (MP)	Sva tri regiona: 52. (2018.)	Sva tri regiona: 50.	Sva tri regiona: 48.

Kada je u pitanju operativni cilj 2.1. Unaprjeđenje ljudskog kapitala kroz poboljšanje kvaliteta obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite poslednji dostupni podaci PISA testa za 2022. godinu pokazuju da je Crna Gora nazadovala u kvalitetu obrazovanja, zauzevši 54. mjesto od ukupno 81 zemlje koje su učestvovala u testiranju. Ipak, rezultati se odnose na period prije početka realizacije SRR 2023-2027. Tokom 2023. godine sprovedene su aktivnosti usmjerene na unapređenje znanja i vještina, što uključuje podsticanje proučavanja STEM programa (programa prirodnih nauka) u osnovnim, srednjim školama i na fakultetima, sa posebnim akcentom na veće učešće žena na STEM studijskim programima. Program je implementiran u 163 osnovne škole, 50 srednjih škola i 3 ustanove visokog obrazovanja. Takođe, uspješno su realizovani programi stručnog usavršavanja za primjenu savremenih metoda nastave i učenja za 298 nastavnika/ca.

U dijelu školska infrastruktura, realizuju se projekti izgradnje i rekonstrukcije objekata dječijih vrtića i škola. Do kraja 2023. godine završena je izgradnja vrtića "Naša Radost" na Savini u Herceg Novom. Unaprjeđenje zdravstvene zaštite kroz jačanje infrastrukture ostvaruje se kroz rekonstrukciju, adaptaciju i opremanje 9 mikrobioloških laboratorija, od kojih je 7 realizovano u 2023. godini, rekonstrukciju i proširenje objekata bolnica (Berane i Risan), izgradnju objekata za potrebe KCCG i IZJCG, kao i dogradnju Doma zdravlja u Ulcinju.

Operativnim ciljem 2.2. Povećanje stope zaposlenosti i smanjenje neformalne zaposlenosti predviđa se smanjenje stopa nezaposlenosti i povećanje stopa zaposlenosti u svim regionima, sa akcentom na Sjeverni i Središnji region uz smanjenje neformalne ekonomije.

Indikatori za operativni cilj 2.2. Povećanje stope zaposlenosti i smanjenje neformalne zaposlenosti (Inkluzivni rast)

Indikator učinka	Početna vrijednost 2022. ⁴	Ciljna vrijednost 2025.	Ciljna vrijednost 2027.
Stopa nezaposlenosti, % (Monstat, ARS)	Sjeverni region: 34,1 Središnji region: 11,6 Primorski region: 3,6	Sjeverni region: 31 Središnji region: 9,5 Primorski region: 4,9	Sjeverni region: 29 Središnji region: 8 Primorski region: 4,5
Stopa zaposlenosti, % (Monstat, ARS)	Sjeverni region: 30,5 Središnji region: 57,3 Primorski region: 60,2	Sjeverni region: 33 Središnji region: 42 Primorski region: 42	Sjeverni region: 34 Središnji region: 44 Primorski region: 45

U okviru operativnog cilja 2.2. Povećanje stope zaposlenosti i smanjenje neformalne zaposlenosti ostvaren je vidan napredak u ostvarenju zadatih indikatora učinka. Prema podacima Ankete o radnoj snazi u 2023., anketna stopa nezaposlenosti je iznosila: 31,9% u Sjevernom regionu, 10,1% u Središnjem regionu i 3,1% u Primorskom regionu. U istom periodu, ostvarene su stope zaposlenosti 33,9% u Sjevernom regionu, 60,9% u Središnjem regionu i čak 71,4% u Primorskom regionu. Ovaj rezultat uslovljen je uspješnom realizacijom programa aktivne politike zapošljavanja u okviru koga su obuhvaćena 1.703 nezaposlena lica (1.110 nezaposlenih žena ili 65,2%) i to: 1.143 lica (681 nezaposlena žena ili 59,6%) iz Sjevernog regiona; 411 lica (303 nezaposlene žene ili 73,7%) iz Središnjeg regiona i 149 lica (126 nezaposlenih žena ili 84,6%) iz Primorskog regiona. Ključni izazovi za postizanje ciljanih rezultata uključuju sprovođenje Programa suzbijanja sive ekonomije na nivou Crne Gore, povećanje mogućnosti zapošljavanja mladih i ostalih ciljnih grupa, sa posebnim fokusom na Sjeverni region, kao i reviziju socijalne politike u cilju većeg podsticanja radno sposobnog stanovništva na zaposlenje. Zbog uočenih grešaka u polaznim osnovama u narednom periodu bi trebalo postaviti nove ciljne vrijednosti imajući u vidu da su planirane već uveliko nadmašene.

Operativnim ciljem 2.3. Povećanje efikasnosti i učinkovitosti populacione politike nastoje se ublažiti negativni demografski trendovi (starenje stanovništva, negativan prirodni priraštaj i migracije) posebno u Sjevernom regionu kroz povećanje učešća mladih u ukupnoj populaciji i povećanjem njihove zaposlenosti.

Indikatori za operativni cilj 2.3. Povećanje efikasnosti i učinkovitosti populacione politike (Inkluzivni rast)

Indikator učinka	Početna vrijednost 2022.	Ciljna vrijednost 2025.	Ciljna vrijednost 2027.
Učešće mladih od 15 godina u ukupnom stanovništvu (% ARS, Monstat)	Sjeverni region: 19,4 Središnji region: 18,7 Primorski region: 16,8	Sjeverni region: 19,6 Središnji region: 19 Primorski region: 17,1	Sjeverni region: 19,8 Središnji region: 19,2 Primorski region: 17,4
% zaposlenih starosti 15-24 godine u Crnoj Gori (ARS, Monstat)	9,4	10	11,3

⁴ Početna vrijednost podataka za stopa nezaposlenosti i zaposlenosti u 2022. godini je korigovana u odnosu na Akcioni plan za 2023. godinu i SRR 2023-2027, budući da je utvrđeno da prethodni podaci nijesu bili ispravni.

Prema podacima Ankete o radnoj snazi u 2023. godini, učešće mlađih od 15 godina u ukupnom stanovništvu je iznosilo: 19,6% u Sjevernom regionu, 19,5% u Središnjem regionu i 18,1% u Primorskom regionu. Takođe, procenat zaposlenosti mladih (15-24 godine) na nivou Crne Gore je iznosio 9,8%, što predstavlja povećanje u odnosu na 2022. godinu. Od ključnog značaja za ostvarivanje cilja je intenziviranje aktivnosti i izrada strateškog okvira populacione politike, a kasnije i implementacija konkretnih mjera sa posebnim naglaskom za Sjeverni region.

STRATEŠKI CILJ 3: POVEĆANJE KONKURENTNOSTI REGIONA ZASNOVANO NA UNAPRJEĐENJU INFRASTRUKTURE, POBOLJŠANJU POSLOVNOG AMBIJENTA I RAZVOJ PRIORITETNIH SEKTORA I SEKTORA SA POTENCIJALOM RASTA

U okviru trećeg strateškog cilja, "Povećanje konkurentnosti regiona zasnovano na unaprjeđenju infrastrukture, poboljšanju poslovnog ambijenta i razvoj prioritetnih sektora i sektora sa potencijalom rasta", postavljeno je pet operativnih ciljeva koji će doprinijeti njegovom ostvarenju.

Operativnim ciljem 3.1. Povećanje regionalne konkurentnosti planirano je dalje unaprjeđenje institucionalne infrastrukture i raspoloživost različitih servisa za razvoj MSP, jačanje saradnje sa akademskom zajednicom u oblasti inovacija, kao i unaprjeđenje poslovnog ambijenta kroz smanjenje fiskalnih i parafiskalnih nameta.

Indikatori za operativni cilj 3.1. Povećanje regionalne konkurentnosti (Pametani rast)

Indikator učinka	Početna vrijednost 2022.	Ciljna vrijednost 2025.	Ciljna vrijednost 2027.
Jaz u indeksu konkurentnosti najkonkurentnije i najmanje konkurentne JLS u Crnoj Gori (MERT)	Sjeverni region: 6 Središnji region: 2 (2017.) Primorski region: n/a	Sjeverni region: 5,5 Središnji region: 1,7 Primorski region: treba biti određena	Sjeverni region: 4,0 Središnji region: 1,5 Primorski region: treba biti određena
Broj parafiskalnih nameta u opštinama regiona, prosječno po opštini (MF, MERT, ZO, Sekretarijat Savjeta za konkurentnost)	Sjeverni region: 57 Središnji region: 60 Primorski region: 58 (2021.)	Sjeverni region: 50 Središnji region: 55 Primorski region: 55	Sjeverni region: 45 Središnji region: 50 Primorski region: 50
Broj biznis centara i centara za saradnju naučno-istraživačke zajednice sa prioritetnim privrednim sektorima (MNTR, MERT)	Sjeverni region: 3 Središnji region: 1 Primorski region: 2	Sjeverni region: 5 Središnji region: 2 Primorski region: 3	Sjeverni region: 7 Središnji region: 3 Primorski region: 4

U okviru operativnog cilja 3.1. Povećanje regionalne konkurentnosti ostvaren je ograničen napredak. Poređenje i praćenje napretka konkurentnosti lokalnih samouprava, mjereno indeksom konkurentnosti JLS, biće moguće tek nakon novog proračuna, planiranog u 2025. godini, koji obuhvata period od 2022. do 2024. godine.

U cilju unaprjeđenja institucionalne infrastrukture za razvoj preduzetništva i inovacija, nastavljene su radovi na rekonstrukciji i adaptaciji objekta NTP u Podgorici i započeti radovi na adaptaciji i rekonstrukciji dijela Doma revolucije u Nikšiću za potrebe Doma digitalne revolucije.

U 2023. godini nije zabilježeno smanjenje parafiskalnih nameta kroz izmjene zakonske regulative na državnom nivou. Dostupni podaci o parafiskalnim nametima ne predstavljaju validnu osnovu za ocjenu stanja u odnosu na prethodnu godinu. Prema dostupnim informacijama, broj ovih nameta varira od 104 do 1001 u zavisnosti od opštine. Konkretno, registrovano je između 722 i

890 takvih nameta u opštinama Sjevernog regiona, od 104 do 929 u opštinama Središnjeg regiona, i od 796 do 1001 u opštinama Primorskog regiona.

Najznačajnija podrška preduzećima je realizovana kroz kreditne linije IRFCG za rast konkurentnosti privrede u okviru koje je odobreno 459 kredita (132 žene) u vrijednosti 188,2 mil. eura. Posmatrano po regionima, preduzećima iz Sjevernog regiona su odobrena 92 kredita u vrijednosti 9,4 mil. eura (5%), preduzećima iz Središnjeg regiona 302 kredita u vrijednosti 143 mil. eura (76%), dok su preduzećima iz Primorskog regiona odobrena 65 kredita u vrijednosti 35,9 mil. eura (19%). Dodatno, pružena je podrška preduzećima od strane ministarstava i drugih organizacija kroz programe razvoja inovacija i startapova, unaprjeđenje konkurentnosti privrede, podršku razvoju i promociji zanatstva, kao i podsticanje direktnih investicija u turizmu i ugostiteljstvu, za preko 400 korisnika u vrijednosti od 6 mil. eura.

Takođe, realizovane su značajne investicije u infrastrukturu za širokopojasni pristup internetu, što je rezultiralo većim brojem domaćinstava povezanih na internet (82,02% domaćinstava u Crnoj Gori) i povećanim udjelom preduzeća koja imaju pristup mrežama nove generacije sa brzinama većim od 30 Mbps (78% preduzeća).

Za sprovođenje kapitalnih projekata finansiranih iz prihoda ostvarenih putem Programa ekonomskog državljanstva, sredstva su odobrena za 13 opština u Sjevernom regionu, u ukupnom iznosu od 13 mil. eura. Međutim, utrošeno je svega oko 2,9 mil. eura., budući da su sredstva za projekte bila dostupna tek u drugoj polovini 2023. godine. Dodatno, zbog složenih tenderskih procedura i nepovoljnih vremenskih uslova, nije postignut veći stepen realizacije.

Operativni cilj 3.2. Razvoj prioritetnih sektora i sektora sa potencijalom rasta sa fokusom na diverzifikaciju turističkog proizvoda, prerađivačku industriju i valorizaciju kulturne baštine predviđa podizanje nivoa kvaliteta turističke ponude, razvoj i modernizaciju prerađivačke industrije sa posebnim naglaskom na prehrambenu, bolju povezanost poljoprivrede sa turizmom, kao i očuvanje i zaštitu kulturne baštine.

Indikatori za operativni cilj 3.2. Razvoj prioritetnih sektora i sektora sa potencijalom rasta sa fokusom na diverzifikaciju turističkog proizvoda, prerađivačku industriju i valorizaciju kulturne baštine (Pametani rast)

Indikator učinka	Početna vrijednost 2022.	Ciljna vrijednost 2025.	Ciljna vrijednost 2027.
Broj smještajnih kapaciteta u hotelima i sl. objektima sa 4* i 5* (Monstat, MERT)	Sjeverni region: 874 Središnji region: 1.791 (2019.) Primorski region: 2.335 (2019)	Sjeverni region: 3.000 Središnji region: 3.400 Primorski region: 4.000	Sjeverni region: 3.100 Središnji region: 4.000 Primorski region: 5.000
Broj registrovanih smještajnih kapaciteta u privatnom smještaju (Monstat, MERT)	Sjeverni region: 1.749 Središnji region: n/a Primorski region: 157.781 (2019.)	Sjeverni region: 1.970 Središnji region: treba biti određena Primorski region: 164.000	Sjeverni region: 2.100 Središnji region: treba biti određena Primorski region: 171.000
Broj noćenja turista (u svim vidovima smještaja - u kolektivnom i individualnom smještaju; Monstat, MERT)	Sjeverni region: 303.752 (2022.) Središnji region: 463.035 (2022.) Primorski region: 11.662.000 (2022.)	Sjeverni region: povećanje 3-5% Središnji region: povećanje 3-5% Primorski region: povećanje 3-5%	Sjeverni region: povećanje 3-5% Središnji region: povećanje 3-5% Primorski region: povećanje 3-5%

Prema poslednjim podacima Monstata za 2022. godinu, najveći broj smještajnih kapaciteta visoke kategorije, odnosno hotela i sličnih objekata⁵ kategorije 4 i 5 zvjezdica, nalazi se u Primorskom regionu - 167 (26.604 kreveta), zatim slijedi Središnji region sa 30 (2.381 kreveta), dok je najmanje objekata ove kategorije u Sjevernom regionu 17 (989 kreveta). U pogledu turističkog prometa, mjereno brojem ostvarenih noćenja, u 2023. godini zabilježen je značajno veći rast od projektovanog u sva tri regiona. Ukupno je ostvareno 16.389.279 noćenja, što predstavlja rast od 31,9%. Posmatrano po regionima, u Sjevernom je ostvareno 387.949 noćenja (rast 27,7%), u Središnjem je ostvareno 549.221 noćenja (rast 18,6%), dok je u Primorskom ostvareno 15.452.109 noćenja (rast 32,5%).

U cilju razvoja turizma, pokrenute su aktivnosti na izgradnji ski-centara za zimski turizam i valorizaciji Đalovića pećine na sjeveru, kao i na unapređenju turističke i prateće infrastrukture za žičaru u Kotoru.

Dalji razvoj turizma kao jedne od prioritetnih grana, posebno u Sjevernom regionu, zavisice od dinamike realizacije planiranih aktivnosti na izgradnji turističke infrastrukture sa ciljem unaprjeđenja kvaliteta i raznovrsnosti turističke ponude, kao i prepoznatljivosti kroz razvoj brenda gradova i/ili regiona. Razvoj ostalih prioritetnih sektora treba zasnivati na unaprjeđenju konkurentnosti, modernizaciji procesa, razmjeni znanja i inovacija, te povezivanju sa drugim sektorima, uz istovremenu valorizaciju i zaštitu kulturne baštine.

Operativnim cilj 3.3. Unaprjeđenje saobraćajne infrastrukture predviđa se dalje unaprjeđenje putne i željezničke infrastrukture, kao jedan od ključnih preduslova ubrzanog razvoja svih regiona, kojim bi se unaprijedila unutrašnja povezanost i uvezivanje sa transportnom mrežom u regionu i Evropi.

Indikatori za operativni cilj 3.3. Unaprjeđenje saobraćajne infrastrukture (Održivi rast)

Indikator učinka	Početna vrijednost 2022.	Ciljna vrijednost 2025.	Ciljna vrijednost 2027.
Vrijednost investicija u izgradnju i održavanje saobraćajne infrastrukture (u mil. €, MKI)	Sjeverni region: 96 Središnji region: 90 Primorski region: n/a	Sjeverni region: 150 Središnji region: 130 Primorski region: 130	Sjeverni region: 210 Središnji region: 150 Primorski region: 160

U okviru operativnog cilja 3.3. Unaprjeđenje saobraćajne infrastrukture realizovane su investicije na poboljšanju putne infrastrukture u vrijednosti 63,7 mil. eura (od čega 44 mil. eura u Sjevernom regionu, 14,5 mil. eura u Središnjem regionu i 5,2 mil. eura u Primorskom regionu. U 2023. godini završena je rekonstrukcija puteva: Podgorica – Tuzi (dionica od kružnog toka Plantaže do stočne pijace); Pljevlja -Metaljka (I-faza) i M-8 Pljevlja-Mihajlovica. Takođe, u toku godine izvođeni su radovi na unapređenju putne infrastrukture na 14 projekata (6 u Sjevernom, 6 u Središnjem i 2 u Primorskom). U okviru željezničke infrastrukture završena je sanacija četiri tunela i adaptacija stanične zgrade u Bijelom Polju. Izradom tehničke dokumentacije za remont četiri dionice željezničke pruge stvaraju se preduslovi za dalju modernizaciju željezničke mreže. Za realizaciju ovih projekata ukupno je uloženo 3,4 mil. eura.

⁵ Hoteli i slični objekti obuhvataju: apart hotel, mali hotel, boutique hotel, garni hotel, hotel, turističko naselje

Operativnim ciljem 3.4. Unaprjeđenje uslova za proizvodnju visokokvalitetne hrane, organskog porijekla uz održiv dohodak poljoprivrednika nastoje se obezbijediti uslovi za poljoprivrednu proizvodnju i ribarstvo kroz različite mjere podrške usmjerene na povećanje produktivnosti, povećanje kapaciteta za preradu i olakšanom pristupu finansiranja investicija, što bi trebalo da utiče na povećanje broja poljoprivrednih gazdinstava.

Indikatori za operativni cilj 3.4. Unaprjeđenje uslova za proizvodnju visokokvalitetne hrane, organskog porijekla uz održiv dohodak poljoprivrednika (Održivi rast)

Indikator učinka	Početna vrijednost 2022.	Ciljna vrijednost 2025.	Ciljna vrijednost 2027.
Broj poljoprivrednih gazdinstava upisan u registar (MPŠV)	Sjeverni region: 9.634 Središnji region: 6.352 Primorski region: 1.947	Povećanje za 5%	Povećanje za 10%

U okviru operativnog cilja 3.4. Unaprjeđenje uslova za proizvodnju visokokvalitetne hrane, organskog porijekla uz održiv dohodak poljoprivrednika zabilježen je porast broja registrovanih poljoprivrednih gazdinstava u sva tri regiona. Prema podacima Registra poljoprivrednih gazdinstava, broj poljoprivrednih gazdinstava u 2023. godini je dostigao broj 20.508 gazdinstava, što predstavlja povećanje od 2.575 ili 14,4% u odnosu na prethodnu godinu. Posmatrano po regionima, broj poljoprivrednih gazdinstava je porastao u Sjevernom regionu na 10.890, Središnjem regionu na 7.241 i Primorskom na 2.277. Rezultati su ostvareni zahvaljujući uspješnoj implementaciji podrške za: stvaranje uslova za održivi dohodak poljoprivrednih gazdinstava i povećanje otpornosti poljoprivrednog sektora; jačanje konkurentnosti poljoprivrede i ruralnih područja kroz podsticanje investicija u fizički kapital na poljoprivrednim gazdinstvima; jačanje konkurentnosti sektora privrednog ribolova na moru i Skadarskom jezeru i sektora akvakulture kroz podsticanje investicija u fizički kapital; stvaranje uslova za održivi dohodak i povećanje otpornosti uzgajališta i unaprjeđenje uslova za proizvodnju visokokvalitetne i sigurne hrane, organskog porijekla na održiv način. Pomenutim programima obezbijeđena je podrška poljoprivrednim proizvođačima i ribarima uz iznosu od 34,8 mil. eura, od čega je realizovano 13,9 mil. eura u Sjevernom regionu, zatim 19,2 mil. eura u Središnjem regionu, dok je 1,6 mil. eura realizovano u Primorskom regionu.

Operativnim ciljem 3.5. Zaštita životne sredine, razvoj energetike, unaprjeđenje energetske efikasnosti, adaptacija i mitigacija efekata klimatskih promjena nastoji se unaprijediti stanje svih segmenata životne sredine i ublažiti efekte klimatskih promjena kroz izgradnju infrastrukture za otpadne vode, revitalizaciju i modernizaciju elektrana, primjenu mjera energetske efikasnosti, sanaciju ekoloških crnih tačaka, razvoj zaštićenih područja i dr.

Indikatori za operativni cilj 3.5. Zaštita životne sredine, razvoj energetike, unaprijeđenje energetske efikasnosti, adaptacija i mitigacija efekata klimatskih promjena (Održivi rast)

Indikator učinka	Početna vrijednost 2022.	Ciljna vrijednost 2025.	Ciljna vrijednost 2027.
Broj uspostavljenih sistema i izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i proširenja primarne i sekundarne kanalizacione mreže (MEPPU)	Sjeverni region: 9 Središnji region: n/a Primorski region: n/a	Sjeverni region: 15 Središnji region: 6 Primorski region: 6	Sjeverni region: 16 Središnji region: 7 Primorski region: 7
Procenat smanjenja zagađenosti vazduha (mjereno PM2.5; MEPPU, JLS)	Sjeverni region: relevantno mjerenje u Bijelom Polju i Pljevljima gdje su srednje godišnje koncentracije u 2021. godini bile 37µg/m3 odnosno 32µg/m3 Središnji region: relevantno mjerenje u Podgorici i Nikšiću gdje su srednje godišnje koncentracije u 2021. godine bile 22µg/m3 u Podgorici i 23µg/m3 u Nikšiću Primorski region: relevantno mjerenje u Baru gdje je 2021. godine srednja godišnja koncentracija bila 11µg/m3	Sjeverni region: treba biti određena Središnji region: treba biti određena Primorski region: 1,3 puta iznad dozvoljenog limita	Sjeverni region: treba biti određena Središnji region: treba biti određena Primorski region: na nivou dozvoljenog limita
Broj dodatno revitaliziranih i modernizovanih elektrana, koje pozitivno utiču na smanjenje emisije CO2 (MKI)	Sjeverni region: 2	Sjeverni region: 3	Sjeverni region: 3
Broj nesaniranih ekoloških crnih tačaka (MEPPU, JLS)	Primorski region: 1	Primorski region: 0	Primorski region: 0

U okviru operativnog cilja 3.5. Zaštita životne sredine, razvoj energetike, unaprijeđenje energetske efikasnosti, adaptacija i mitigacija efekata klimatskih promjena, kada je u pitanju kvalitet vazduha, tokom 2022. godine, mjerenje suspendovanih čestica PM2,5 realizovano je na pet stacionarnih mjernih stanica. Zbog problema u radu uzorkivača na mjernim mjestima u Pljevljima, Bijelom Polju i Nikšiću, realizovan je veoma mali procenat mjerenja, tako da se podaci sa ovih mjernih mjesta ne mogu smatrati validnim za ocjenu srednje godišnje koncentracije. Na stacionarnim stanicama u Podgorici, srednja godišnja koncentracija suspendovanih čestica PM2,5 je bila jednaka sa propisanom graničnom vrijednošću koja iznosi 20 µg/m3, dok je na mjernoj stanici u Baru bila ispod propisane granične vrijednosti i iznosila je 10 µg/m3⁶.

U dijelu energetske infrastrukture u 2023. godini realizovane su aktivnosti na rekonstrukciji i modernizaciji TE Pljevlja, HE Piva, HE Perućica i dvije mHE „Rijeka Crnojevića“ i „Podgor“, kao i na

⁶ Informacija o stanju životne sredine u Crnoj Gori za 2022. godinu, Agencija za zaštitu životne sredine, Podgorica, 2023.

rekonstrukciji postojećih i izgradnji novih trafostanica i dalekovoda. Takođe, realizovana je podrška domaćinstvima i privredi u sklopu projekata Solar 3000+ i 500 + (ukupne instalisane snage 30 MW), u okviru kojih su montirani fotonaponski sistemi/solarne elektrane na 2.380 objekata. Tokom 2023. godine nije završena izgradnja nijedne male hidroelektrane na osnovu zaključenih ugovora o koncesiji. Dalja realizacija aktivnosti zavisice od dobijanja saglasnosti na Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu za HE Komarnica, kao i od usvajanja planske dokumentacije za SE Briska gora i VE Brajići.

Kada je riječ o zaštiti prirode, realizovane su aktivnosti usmjerene na unaprjeđenje upravljanja zaštićenim područjima putem donošenja Planova upravljanja za nacionalne parkove (Durmitor, Biogradska gora, Lovćen, Skadarsko jezero i Prokletije), kao i dva Plana upravljanja za morska zaštićena područja, "Katič" i "Stari Ulcinj".

III TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE

STRATEŠKI CILJ 1											
JAČANJE FUNKCIONALNOSTI JLS KROZ SISTEMSKO UPRAVLJANJE REGIONALNIM RAZVOJEM											
Operativni cilj 1.1. Jačanje funkcionalnosti JLS i fiskalnih pozicija manje razvijenih opština									Pametan rast		
Indikator učinka			Početna vrijednost 2022.			Ciljna vrijednost 2025.			Ciljna vrijednost 2027		
Broj JLS koje su korisnice sredstava Egalizacionog fonda (MF) U 2023. godini: 18 Sjeverni region: 13 Središnji region: 3 Primorski region: 2			Sjeverni region: 13 Središnji region: 3 Primorski region: 1			Sjeverni region: 11 Središnji region: 2 Primorski region: 0			Sjeverni region: 10 Središnji region: 1 Primorski region: 0		
Broj poslova u kojima je uspostavljena međuopštinska saradnja (MJU, ZO)			Sjeverni region: 20 Središnji region: n/a Primorski region: 10			Sjeverni region: 8 Središnji region: 5 Primorski region: 11			Sjeverni region: 9 Središnji region: 6 Primorski region: 12		
Broj novih projekata JLS finansiranih iz EU fondova (MF, ZO)			Sjeverni region: 7 Središnji region: 10 Primorski region: n/a			Sjeverni region: 8 Središnji region: 12 Primorski region: 10			Sjeverni region: 10 Središnji region: 15 Primorski region: 12		
Aktivnost koja utiče na realizaciju OC 1.1.	Indikator rezultata za 2023. godinu	Nadležne institucije	Datum početka ⁷	Planirani datum završetka	Status realizacije 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti u 2023. ⁸	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja ⁹	Preporuke za naredni period sprovođenja	Relevantnost za region
1.1.1. Unaprjeđenje metodologije izračunavanja indeksa razvijenosti JLS	Izmjene Pravilnika o metodologiji izračunavanja indeksa razvijenosti JLS Početna vrijednost 2022: U primjeni postojeći Pravilnik Ciljna vrijednost 2023: Usvojene izmjene Pravilnika o	Vodeća institucija: MERT	III Q 2023	IV Q 2024	Djelimično Izvršena uporedna analiza	IV Q 2024 U skladu sa planiranim rokom za izmjenu metodologije za obračun indeksa razvijenosti JLS.	U okviru redovnih aktivnosti resora.	/		Nastaviti realizaciju aktivnosti u skladu sa planiranom dinamikom. Indeks razvijenosti JLS obračunava se trogodišnje,	Svi regioni.

⁷ Za infrastrukturne projekte posebno u oblasti saobraćaja, turizma, energetike, širokopojasnog pristupa internetu, projekata u oblasti obrazovanja i kulture, kao i kreditnih linija za rast konkurentnosti privrede i podsticanje inovacija, koji se sprovode u kontinuitetu, datum početka naveden je shodno započetim aktivnostima u prethodnom periodu i definisanim rokovima u projektnoj dokumentaciji koja je na raspolaganju.

⁸ Na nivou aktivnosti za koje nijesu navedena finansijska sredstva potrebna za njihovu realizaciju, iste će biti implementirane u sklopu redovnih aktivnosti resora ili će u slučaju nastavka aktivnosti u narednom periodu, sredstva biti precizirana u okviru sljedećih Akcionih planova.

⁹ Izvor finansiranja: Nacionalni budžet, Javni sektor (sredstva JLS, javnih institucija, uključujući privredna društva u većinskom državnom vlasništvu), IPA, Donatori, Privatni sektor.

	metodologiji izračunavanja indeksa razvijenosti JLS				obračuna indeksa razvijenosti JLS sa zemljama regiona; napravljen e konsultacij e sa MF					a novi obračun je planiran 2025. godine. Izračunavanj e indeksa razvijenosti potrebno je uskладити sa objavljivanj m podataka sa Popisa 2023. godine koje ulaze u obračun. U zavisnosti od dostupnosti podatka preporučuje se i obračun indeksa u 2024. godini	
1.1.2. Izmjene i dopune Zakona o regionalnom razvoju i razmatranje mogućnosti za definisanje dodatnih kriterijuma za podsticaje za finansiranje razvojnih projekata dvije ili više opština	Indikator rezultata: Definisani precizni kriterijumi podsticaja međuopštinske saradnje Početna vrijednost 2022: Nijesu definisani kriterijumi Ciljna vrijednost 2023: Izmijenjen Zakon o regionalnom razvoju i razmotrena mogućnost	Vodeća institucija: MERT	III Q 2023	IV Q 2024	Djelimično Započete aktivnosti na izmjenama i dopunama	IV Q 2024 U skladu sa planiranim rokom za izmjene i dopune Zakona o regionalnom razvoju	U okviru redovnih aktivnosti resora.	/		Intenzivirati aktivnosti na izradi izmjena i dopuna Zakona o regionalom razvoju i definisanje dodatnih kriterijuma kako bi se predložena rješenja našla u skupštinskoj proceduri do kraja 2024. godine	Svi regioni.

	definisanja dodatnih kriterijuma za podsticaje za finansiranje razvojnih projekata dvije ili više opština				Zakona; analiziran zakonski okvir u zemljama regiona, započeto ažuriranje izmjena i dopuna predmetnog Zakona pripremljene 2021. godina						
1.1.3. Priprema i realizacija projekata JLS finansiranih iz EU fondova	Indikator rezultata: Broj projekata koji se finansiraju iz EU fondova Početna vrijednost 2022: 5 projekata JLS iz IPA fondova Ciljna vrijednost 2023: Pripremljeno najmanje 7 projekata JLS iz IPA fondova	Vodeća institucija: ZO Ključni partner: JLS	III Q 2023	IV Q 2023	Realizovano Pripremljeno na 43 projekata JLS iz IPA fondova		U okviru redovnih aktivnosti resora.		Sredstva JLS	Nastaviti realizaciju aktivnosti u narednom periodu.	Svi regioni.
Operativni cilj 1.2. Unaprjeđenje mehanizma koordinacije u sprovođenju politike regionalnog razvoja									Inkluzivni rast		
Indikator učinka			Početna vrijednost 2022.			Ciljna vrijednost 2025.			Ciljna vrijednost 2027.		
Broj sjednica Partnerskog savjeta za regionalni razvoj (MERT)			n/a			8 (kumulativno)			12		
Broj mišljenja resora nadležnog za regionalni razvoj na strateška dokumenta, predloge zakona i podzakonskih akata relevantnih za regionalni razvoj (MERT)			15			18 (kumulativno)			20		
Aktivnost koja utiče na realizaciju OC 1.2.	Indikator rezultata za 2023. godinu	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije AAA	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	Relevantnost za region

1.2.1. Usklađivanje i komplementarnost strateških planova razvoja JLS sa Strategijom regionalnog razvoja	Indikator rezultata: Broj donešenih strateških planova razvoja JLS Početna vrijednost 2022: 17 SPR JLS Ciljna vrijednost 2023: Usvojeni SPR JLS u preostalim 8 opština	Vodeća institucija: MERT Ključni partner: JLS	III Q 2023	IV Q 2023	Djelimično Donešen 1 SPR JLS, dok je izrada SPR u ostalim JLS u različitim fazama	III Q 2024 U 2023. godini podrška u pripremi SPR obezbijedena je za 5 opština, od kojih je jedna usvojila SPR, dok su ostale u različitim fazama izrade. Očekuje se usvajanje 4 SPR u II Q 2024. i 2 SPR u III Q 2024.	U okviru redovnih aktivnosti resora.	2.000	UNDP	Intenzivirati saradnju sa opštinama i obezbijediti većem broju opština konsultantsk u podršku u izradi SPR. Nastaviti postojeću podršku za 4 JLS i podržati 2 nove JLS kojima je istekao SPR.	Svi regioni.
1.2.2. Unaprjeđenje institucionalnog okvira za upravljanje politikom regionalnog razvoja	Indikator rezultata: Broj održanih sjednica Partnerskog savjeta za regionalni razvoj Početna vrijednost 2022: U toku 2022. godine nije bilo održanih sjednica PS/Na snazi je aktuelni Zakon o regionalnom razvoju Ciljna vrijednost 2023: Izmjene Odluke o Partnerskom savjetu za regionalni razvoj/Sprovedena analiza opravdanosti	Vodeća institucija: MERT	III Q 2023	IV Q 2024	Realizovano Održana jedna - konstitutiv na sjednica Partnerskog savjeta za regionalni razvoj; krajem 2023. godine. Usvojena nova Odluka o osnivanju Partnerskog savjeta za regionalni razvoj	IV Q 2024 U skladu sa planiranim rokom biće nastavljene aktivnosti na Analizi opravdanosti osnivanja Agencije za regionalni razvoj	U okviru redovnih aktivnosti resora.			Proaktivnija uloga Partnerskog savjeta za regionalni razvoj u cilju unaprjeđenja koordinacije politike regionalnog razvoja	Svi regioni.

	osnivanja Agencije za regionalni razvoj										
STRATEŠKI CILJ 2											
OSTVARENJE ODRŽIVOG EKONOMSKOG RAZVOJA REGIONA KROZ JAČANJE LJUDSKIH POTENCIJALA I PODSTICANJE ZAPOSŁJAVANJA RADI POBOLJŠANJA KVALITETA ŽIVOTA											
Operativni cilj 2.1. Unaprjeđenje ljudskog kapitala kroz poboljšanje kvaliteta obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite									Inkluzivni rast		
Indikator učinka			Početna vrijednost 2022.			Ciljna vrijednost 2025.			Ciljna vrijednost 2027.		
Indeks ljudskog kapitala za Crnu Goru, rang (Svjetska banka)			Za zemlju u cjelini: 0.63 (2020.)			0.64			0.65		
Kvalitet obrazovanja, PISA test rang (MP)			Sva tri regiona: 52. (2018.)			Sva tri regiona: 50.			Sva tri regiona: 48.		
Aktivnost koja utiče na realizaciju OC 2.1.	Indikator rezultata za 2023. godinu	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije AAA	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	Relevant nost za region
2.1.1. Izgradnja i rekonstrukcija dječijih vrtića	Indikator rezultata: Procenat realizacije izgradnje novih/rekonstruisan ih postojećih vrtića/jačanje svijesti o značaju ranog razvoja i obuhvata djece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem Početna vrijednost 2022: n/a	Vodeća institucija: MP Ključni partner: MKI, UzKP	I Q 2023	IV Q 2023	Djelimično	IQ 2024	Ukupno 848.708,00 Sjeverni region: 6.902,00 €; Središnji region: 138.002,00 €; Primorski region: 703.804,00 €	Ukupno 727.803,90 Sjeverni region: 14.000,00 € Središnji region: 0,00 € Primorski region: 713.803,90 €	Nacionalni budžet 591.727,00 € CEB 136.076,90 €	Nastaviti sa realizacijom započetih aktivnosti	Svi regioni.
	Ciljna vrijednost 2023: <u>Sjeverni region</u> - vrtić u Beranama, izrađeno idejno rješenje, do kraja godine završen glavni projekat realizovane aktivnosti na podizanju svijesti o upisu djece u predškolsko obrazovanje/				<u>Sjeverni region:</u> Izrađeno idejno rješenje za vrtić u Beranama, u toku planiranje tenderske procedure za izradu		6.902,00 €;	14.000,00 (Izrada idejnog rješenja)	CEB 14.000,00		

	obezbijeđen kontinuitet profesionalnog razvoja nastavnika/ca;				glavnog projekta						
	<u>Središnji region</u> - vrtić u "City kvartu", Podgorica, raspisan konkurs za izradu idejnog rješenja i tender za izradu glavnog projekta;				Nije realizovan o		138.002,00 €	/	/		
	<u>Primorski region:</u> -vrtić u Baru, završena tenderska procedura za izradu glavnog projekta, tender za izbor izvođača radova; -Vrtić u Ulcinju - završena tenderska procedura za izradu glavnog projekta, tender za izbor izvođača radova; -Vrtić "Naša Radost" na Savini - završen i pušten u rad; -Vrtić u naselju Dubovica, Budva - završen konkurs za izradu idejnog rješenja; - Osnovna škola i vrtić u Radovićima - Tivat, kao i drugi prateći objekti - početak radova, odabran izvođač				<u>Primorski region:</u> -Izrađen projekat i revizija za vrtić u Baru -Izrađen projekat za vrtić u Ulcinju -Izgrađen vrtić "Naša Radost" na Savini; -Vrtić u Budvi- nije realizovan Započeti radovi na izgradnji osnovne škole i vrtića u		6.902,00 € 138.002,00 € 175.950,00 € 37.950,00 € 345.000,00 €.	99.086,90 (Izrada projekta i revizija) 22.990,00 (Izrada projekta) 175.950,00 (završetak radova) / 415.777,00	CEB 99.086,90 CEB 22.990,00 Kapitalni budžet 175.950,00 / Kapitalni budžet		

[illegible]

	procjene u vezi sa otkupom dijela zemljišta predviđenog za izgradnju škole koje je u privatnom vlasništvu 6.902,00 €; - OŠ „Vladimir Nazor“ Masline, Podgorica - završena projektna dokumentacija, raspisani tenderi za izvođenje radova i nadzor, započeta izgradnja (6.900,00 €)			zadatka za izradu glavnog projekta; - Početak radova, odabran izvođač 6.669.900; Adaptacija 9 srednjih stručnih škola - završena projektna dokumentacija, raspisani tenderi za izvođenje radova i nadzor			1.820.615,82	EIB		
							/	/		

2.1.3. Mapiranje školske infrastrukture u Crnoj Gori	Indikator rezultata: Procenat realizacije mapirane školske infrastrukture u Crnoj Gori Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023: Započete aktivnosti na mapiranju školske infrastrukture	Vodeća institucija: MP Ključni partner: MKI, UzKP	III Q 2023	IV Q 2023	Nerealizov ano U toku je priprema metodolog ije mapiranja prvih 40 objekata školske infrastrukt ure		Ukupno: 550.000 € Nacionalni budžet 300.000 € Donatori 250.000 €	/	/		Svi regioni.
2.1.4. Podsticanje izučavanja STEM ¹⁰ programa (programa prirodnih nauka) u osnovnim, srednjim školama i na fakultetima, sa akcentom na veće učešće žena na STEM studijskim programima	Indikator rezultata: Broj obrazovnih ustanova koje podstiču STEM Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023: Realizovane planirane promotivne i druge aktivnosti za 2023. godinu na razradi STEM programa u školama	Vodeća institucija: MP	III Q 2023	IV Q 2023	Realizovan o Aktivnosti su u cjelosti realizovane, a sprovode se u svim osnovnim školama (163), srednjim školama (50) i tri ustanove visokog obrazovanja		U okviru redovnih aktivnosti resora.	/		Nastaviti realizaciju započetih aktivnosti u narednom periodu	Središnji /Primors ki region.
2.1.5. Analiza priznavanja neformalnog i informalnog učenja kao podrške cjeloživotnom učenju	Indikator rezultata: Sprovedena analiza propisa i drugih dokumenata i njihove primjene Početna vrijednost 2022: n/a	Vodeća institucija: MP	III Q 2023	IV Q 2023	Djelimično Analiza je u finalnom stadijumu izrade		U okviru redovnih aktivnosti resora.			Intenzivirati aktivnosti na finalizaciji analize i primjena konkretnih preporuka za unaprjeđenj e propisa i	Svi regioni.

¹⁰ STEM – „science, technology, engineering and math“ (nauka, tehnologija, inženjering i matematika).

	Ciljna vrijednost 2023: Pripremljene preporuke za donosiocje odluka za unaprjeđenje propisa i dokumenata koji uređuju oblast priznavanja neformalnog i informalnog učenja									dokumenata koja uređuju oblast priznavanja neformalnog i informalnog učenja.	
2.1.6. Realizovanje obuka u skladu sa katalogima stručnog usavršavanja nastavnika/ca ZzŠ i CSO	Indikator rezultata: Organizovane obuke po akreditovanim programima stručnog usavršavanja nastavnika/ca sa posebnim akcentom na programima za primjenu savremenih metoda nastave i učenja i digitalne pismenosti Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023: 4.032 nastavnika/ca	Vodeća institucija: MP Ključni partneri: ZzŠ, CSO	III Q 2023	IV Q 2023	Realizovan Zavod za školstvo je realizovao programe stručnog usavršavanja za primjenu savremenih metoda nastave učenja. Cjelokupan iznos planiranih sredstava je realizovan, dok je broj obučanih nastavnika/ca manji od planiranog (298) ¹¹		Ukupno: 25.000,00 € 19.000,00 € (ZzŠ); 6.000,00 € (CSO)	Ukupno: 25.000,00 €	Nacionalni budžet 25.000,00 € 19.000,00 € (ZzŠ); 6.000,00 € (CSO)	Nastaviti aktivnosti u narednom periodu	Svi regioni.

¹¹ U 3. kvartalu 2023. Zavod za školstvo je realizovao tri programa stručnog usavršavanja za primjenu savremenih metoda nastave i učenja, Prioritetna oblast 2: Metode učenja sa 92 polaznika/ca. Realizovane obuke 1. Nastava orijentisana na učenje, 2. Akciono istraživanje u nastavi stranih jezika (saradnja za Evropskim centrom za moderne jezike) 3. Tehnike ocjenjivanja u nastavi matematike osnovne škole za pismene provjere znanja Kat. br. 13, PO 2b 89 Iz oblasti digitalne pismenosti, Prioritetna oblast 6: Primjena informaciono-komunikacionih tehnologija -realizovane su tri obuke sa 89 polaznika/ca: 1. Upotreba obrazovnih tehnologija za učenje i podučavanje engleskog jezika 2. Učionica u oblaku uz Google Apps aplikacije 3. Educaplay za aktivnu nastavu - U 4. kvartalu 2023. realizovane tri obuke, 88 polaznika/ca: 1. Kontinuirano stručno usavršavanje nastavnika/ca

2.1.7. Unaprjeđenje zdravstvene zaštite jačanjem infrastrukture	Indikator rezultata: Procenat realizacije izgradnje/rekonstrukcije infrastrukture u cilju unaprjeđenja zdravstvene zaštite Početna vrijednost 2022: <u>Sjeverni region</u> - Završena projektna dokumentacija, raspisani tenderi za izvođenje radova i nadzor; <u>Središnji region:</u> Klinika za mentalno zdravlje 1.728.000 €, Izgradnja centra za kontrolu i prevenciju zaraznih bolesti sa Operativnim centrom za vanredne situacije i unaprjeđenjem IT sistema u oblasti prikupljanja i upravljanja podacima u kriznim situacijama (PHEOC) 214.449,12 €;	Vodeća institucija: MZ Ključni partner: UzKP	I Q 2023	IV Q 2023			Ukupno 4.716.000,201 €	Ukupno 10.378.068,27 €	Nacionalni budžet 5.685.927,93 IPA 4.692.140,34	Nastaviti praćenje realizacije projekta u saradnji sa UKP, DEU, ZU, izvođačima, nadzorom i reagovati na eventualne probleme u realizaciji. Posebno obratiti pažnju da se dodatna projektovanj a završe u što kraćem roku.	Svi regioni.

	Primorski region: Zavšena projektna dokumentacija, raspisani tenderi za izvođenje radova i nadzor Ciljna vrijednost 2023: Rekonstrukcija, adaptacija i opremanje mikrobioloških laboratorija;				Djelimično Adaptirano 7 mikrobioloških laboratorij a. U toku su završni radovi na 2 preostale. Isporuka i instalacija opreme završena u svim laboratorij ama. <u>Sieverni region:</u> Djelimično Radovi su u završnoj fazi	I Q 2024 (Realizacija preostalih finalnih radova na 2 mikrobiologije se očekuje da bude završena u januaru 2024.) I Q 2024 (Izvođenje radova je u završnoj fazi, očekuje se realizacija dodatnih radova na zahtjev korisnika te se zbog toga	461.200,00 € Nacionalni budžet 503.700,00 € Nacionalni budžet	1.561.562,41€ 475.351,25€	Nacionalni budžet 108.307,51 IPA 1.453.254,90 Nacionalni budžet 475.351,25		
--	--	--	--	--	--	--	---	---	--	--	--

	-Izgradnja objekta za potrebe proširenja RO službe bolnice Berane				Djelimično Radovi su završnoj fazi <u>Središnji region:</u> Djelimično Izgradnja Klinike je u toku, određeni izazovi postoje zbog usklađivanj a sa potrebama krajnjeg korisnika. Djelimično Izvođenje radova se odvija planirano m dinamikom Djelimično	planira rok za završetak u februaru 2024.) I Q 2024 (Izvođenje radova je u završnoj fazi, nema izazova u realizaciji te se završetak očekuje u februaru 2024.) II Q 2024 (Zbog dodatnih zahtjeva krajnjeg korisnika – KCCG koji su prihvaćeni, dinamika realizacije je promijenjena, te se završetak Klinike očekuje polovinom aprila 2024. godine) III Q 2024. (Završetak radova koji se odvijaju bez većih izazova se očekuje u predviđenom	379.500,00 € Nacionalni budžet 2.449.500,00 € Nacionalni budžet 127.500,00 € Nacionalni budžet/IPA	352.532,66€ 4.543.745,78€ 2.016.864,37€	Nacionalni budžet 352.532,66 Nacionalni budžet 4.543.745,78 Nacionalni budžet 76.431,17 IPA 1.940.433,20		
--	---	--	--	--	---	---	---	--	---	--	--

	-Izgradnja Centra za kontrolu i prevenciju zaraznih bolesti sa Operativnim centrom za vanredne situacije i unaprjeđenjem IT sistema u oblasti prikupljanja i upravljanja podacima u kriznim situacijama (PHEOC); <u>Primorski region:</u> -Rekonstrukcija specijalne bolnice u Risnu				Izgradnja objekta je u finalnoj fazi. Djelimično U toku su dodatna projektovanja kako bi se nastavila realizacija projekta, zbog otkrivenih problema koji se odnose na seizmološku bezbjednost objekta. Neralizovano	roku do kraja avgusta 2024.) I Q 2024. (Zbog izvođenja dodatnih radova na zahtjev krajnjeg korisnika IJZCG, a odobrenih od strane nadzora i DEU, moguće manje produženje roka. Očekuje se završetak tokom februara 2024. godine.) IV Q 2024. (Nakon završetka dodatnih projektovanja očekuje se početak radova i završetak tokom IV Q 2024.)	22.000,00 € Nacionalni budžet/IPA 483.000,00 € Nacionalni budžet 289.800,00 €	1.312.202,24€ 115.809,56€	Nacionalni budžet 13.750,00 IPA 1.298.452,24 Nacionalni budžet 115.809,56		
--	--	--	--	--	---	---	--	---	---	--	--

	-Dogradnja Doma zdravlja u Ulcinju				U toku su dodatna projektovanja kako bi se započela realizacija projekta, zbog izmještanja instalacija prilikom započinjanja radova, kao i zbog dopune projekta u segmentima koji nisu obuhvaćeni.	IV Q 2024. (Nakon završetka dodatnih projektovanja očekuje se početak radova i završetak tokom IV Q 2024.)	Nacionalni budžet	0 €			
Operativni cilj 2.2. Povećanje stope zaposlenosti i smanjenje neformalne zaposlenosti									Inkluzivni rast		
Indikator učinka			Početna vrijednost 2022.			Ciljna vrijednost 2025.			Ciljna vrijednost 2027.		
Stopa nezaposlenosti, % (Monstat, ARS)			Sjeverni region: 32,9 Središnji region: 11,1 (2021.) Primorski region: 5,1 (2021.)			Sjeverni region: 31 Središnji region: 9,5 Primorski region: 4,9			Sjeverni region: 29 Središnji region: 8 Primorski region: 4,5		
Stopa zaposlenosti, % (Monstat, ARS)			Sjeverni region: 32 Središnji region: 40,8 (2021.) Primorski region: 40,8 (2021.)			Sjeverni region: 33 Središnji region: 42 Primorski region: 42			Sjeverni region: 34 Središnji region: 44 Primorski region: 45		
Aktivnost koja utiče na realizaciju OC 2.2.	Indikator rezultata za 2023. godinu	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije 	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	Relevantnost za region
2.2.1. Realizacija programa aktivne politike zapošljavanja i lokalnih strategija zapošljavanja	Indikator aktivnosti: Realizacija programa osposobljavanja, obrazovanja i	Vodeća institucija: MRSS, ZZZCG Ključni partneri: JLS, ZO	III Q 2023	IV Q 2023	Realizovano Opredijelje na sredstva u iznosu od		Ukupno: 4.300.000,00 € Sjeverni region 2.210.000,00 €; Središnji region	Ukupno: 3.380.596,28 € Sjeverni region 2.486.476,03€ Središnji region	Nacionalni budžet (ZZZCG) 3.380.596,28	Nastaviti sa aktivnostima u narednom periodu. Intenzivirati aktivnosti na	Svi regioni.

	podsticanja samozapošljavanja nezaposlenih lica/Implementacija lokalnih strategija zapošljavanja Početna vrijednost 2022: Realizovani programi podrške zapošljavanju za 1.028 nezaposlena lica (66,73% žena) Ciljna vrijednost 2023: 4 mil. €/Realizovani programi podrške zapošljavanju za 1.804 nezaposlena lica (Sjeverni 997 lica; Središnji 650 lica; Primorski region 157 lica)/povećanje učešća žena za 5%				3.380.596,28€ za realizaciju programa podrške zapošljavanju za 1.703 nezaposlena lica, od kojih 1.110 nezaposlenih žena (65,2%) <u>Sjeverni region:</u> Opredijeljena sredstva u iznosu od 2.486.476,03€ za realizaciju programa podrške zapošljavanju 1.143 lica, od kojih 681 nezaposlena žena (59,6%) <u>Središnji region:</u> Opredijeljena sredstva u iznosu od 759.791,07 € za realizaciju programa	1.442.000,00 €; Primorski region 348.000,00 € Nacionalni budžet 4.000.000,00 € IPA (MRSS) 300.000,00 €	759.791,07 €; Primorski region 134.329,18 €.	planu identifikacije potreba lokalnih tržišta rada i animiranje poslodavaca za obezbjeđenje nedostajuće radne snage kroz saradnju sa ZZZCG.	
--	--	--	--	--	--	--	---	--	--

					podrške zapošljava nju 411 lica, od kojih 303 nezaposlen e žene (73,7%) <u>Primorski region:</u> Opredijelje na sredstva u iznosu od 134.329,18 € za realizaciju programa podrške zapošljava nju 149 lica, od kojih 126 nezaposlen ih žena (84,6%)						
2.2.2. Priprema Programa suzbijanja sive ekonomije	Indikator rezultata: Definisane mjere i aktivnosti za smanjenje nivoa neformalne ekonomije Početna vrijednost 2022: Formirana radna grupa za izradu Programa suzbijanja sive ekonomije Ciljna vrijednost 2023: Izrađen	Vodeća institucija: MF Ključni partneri: MRSS, UPC, UIP i druge nadležne institucije	III Q 2023	IV Q 2023	Realizovan o Izrađen Program za suzbijanje neformaln e ekonomije u Crnoj Gori 2024- 2028.		/		UNDP (Projekat Jačanje transparentn og i odgovornog upravljanja javnim finansijama u Crnoj Gori koji podržava MF Republike Slovačke)	U narednom periodu realizovati konkretn e aktivnosti na suzbijanju neformalne ekonomije prepoznate Programom	Svi regioni.

	Program suzbijanja sive ekonomije na nivou Crne Gore										
2.2.3. Povećanje mogućnosti za zapošljavanje mladih	Indikator rezultata: Pripremljen plan za zapošljavanje mladih Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023: Donošenje Plana implementacije "Garancije za mlade" u Crnoj Gori; Sprovođenje aktivnosti na uspostavljanju digitalizovanog sistema razmjene podataka u ZZZCG radi jačanja kapaciteta za pružanje usluga; Realizovane planirane aktivnosti na povećanju kapaciteta i broja licenciranih ustanova za veću zapošljivost odraslih	Vodeća institucija: MRSS Ključni partner: MP, ZZZCG	III Q 2023	IV Q 2023	Djelimično Pripremlje na radna verzija Plana implement acije "Garancije za mlade"	I Q 2024 Planira se usvajanje Plana za implementacij u Programa „Garancija za mlade za“ u I kvartalu 2024.	/	/	/	Intenzivirati aktivnosti na donošenju Plana za implementa ciju programa „Garancija za mlade“. Pristupiti realizaciji konkretnih aktivnosti u okviru Programa sa ciljem povećanja mogućnosti zapošljavanj a mladih.	Svi regioni.
2.2.4. Revidiranje socijalne politike u cilju većeg podsticanja radno sposobnog stanovništva na zaposlenje	Indikator rezultata: Unaprijeđena socijalna politika u cilju podsticanja zapošljavanja Početna vrijednost 2022: n/a	Vodeća institucija: MRSS	III Q 2023	IV Q 2023	Nerealizov ano Izmjene Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti nisu donešene	IV Q 2024 Utvrđivanje Predloga Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti predviđeno je za IV kvartal 2024. godine	/		/	Intenzivirati aktivnosti na izradi izmjena Zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti sa ciljem definisanja	Svi regioni.

	Ciljna vrijednost 2023: Izmijenjen Zakon o socijalnoj i dječjoj zaštiti; Pripremljena analiza troškova finansijskog plana reforme sistema socijalne i dječije zaštite									mjera radi podsticanja radno sposobnog stanovništva na zaposlenje	
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---	--

Operativni cilj 2.3. Povećanje efikasnosti i učinkovitosti populacione politike

Indikator učinka		Početna vrijednost 2022.				Ciljna vrijednost 2025.			Ciljna vrijednost 2027.		
Učešće mladih od 15 godina u ukupnom stanovništvu (% , ARS, Monstat)		Sjeverni region: 19,4 Središnji region: 18,7 Primorski region: 16,8				Sjeverni region: 19,6 Središnji region: 19 Primorski region: 17,1			Sjeverni region: 19,8 Središnji region: 19,2 Primorski region: 17,4		
% zaposlenih starosti 15-24 godine u Crnoj Gori (ARS, Monstat)		9,4				10			11,3		
Aktivnost koja utiče na realizaciju OC 2.3.	Indikator rezultata za 2023. godinu	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	Relevantnost za region
2.3.1. Pripreme aktivnosti za izradu posebne analize postojećeg stanja i ciljeva populacione politika	Indikator rezultata: Formiran radni tim za izradu analize Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost u 2023: Otpočete aktivnosti na pripremi analize	Međuresorna radna grupa	IV Q 2023.	IV Q 2024.	Nerealizovano	IV Q 2024. Kašnjenje u formiranju Savjeta za demografiju i radnih grupa zbog promjena resora i nadležnosti za demografiju u organizacionoj šemi Vlade.	/		/	Intenzivirati aktivnosti na pripremi analize postojećeg stanja i ciljeva populacione politike	Svi regioni.

STRATEŠKI CILJ 3

POVEĆANJE KONKURENTNOSTI REGIONA ZASNOVANO NA UNAPRJEĐENJU INFRASTRUKTURE, POBOLJŠANJU POSLOVNOG AMBIJENTA I RAZVOJ PRIORITETNIH SEKTORA I SEKTORA SA POTENCIJALOM RASTA

Operativni cilj 3.1. Povećanje regionalne konkurentnosti

Pametan rast

Indikator učinka		Početna vrijednost 2022.		Ciljna vrijednost 2025.		Ciljna vrijednost 2027.	
Jaz u indeksu konkurentnosti najkonkurentnije i najmanje konkurentne JLS u Crnoj Gori (MERT)		Sjeverni region: 6 Središnji region: 2 (2017.)		Sjeverni region: 5,5 Središnji region: 1,7		Sjeverni region: 4,0 Središnji region: 1,5	

			Primorski region: n/a			Primorski region: treba biti određena			Primorski region: treba biti određena		
Broj parafiskalnih nameta u opštinama regiona, prosječno po opštini (MF, MERT, ZO, Sekretarijat Savjeta za konkurentnost)			Sjeverni region: 57 Središnji region: 60 Primorski region: 58 (2021.)			Sjeverni region: 50 Središnji region: 55 Primorski region: 55			Sjeverni region: 45 Središnji region: 50 Primorski region: 50		
Broj biznis centara i centara za saradnju naučno-istraživačke zajednice sa prioritetnim privrednim sektorima (MNTR, MERT)			Sjeverni region: 3 Središnji region: 1 Primorski region: 2			Sjeverni region: 5 Središnji region: 2 Primorski region: 3			Sjeverni region: 7 Središnji region: 3 Primorski region: 4		
Aktivnost koja utiče na realizaciju OC 3.1.	Indikator rezultata za 2023. godinu	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije AAA	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	Relevantnost za region
3.1.1. Smanjenje broja parafiskaliteta na centralnom i lokalnom nivou	Indikator rezultata: Izmijenjena regulativa za smanjenje regulatornih barijera/Broj parafiskaliteta Početna vrijednost 2022: Sjeverni region - 57, Središnji region - 60, Primorski region - 58 (2021.) Ciljna vrijednost 2023: Donešene min. 3 opštinske odluke kojima se smanjuje broj taksi i naknada na lokalnom nivou/Izmjene i dopune zakonodavnog	Vodeća institucija: MERT, MF, Sekretarijat Savjeta za konkurentnost Ključni partneri: MF, JLS, ZO	III Q 2023.	IV Q 2023.	Nerealizovano <u>Sjeverni region¹²:</u> Prosječno 13 propisa u kojima je definisan iznos nameta (prosječno 809 nameta) <u>Središnji region¹³:</u> Prosječno 12 propisa u kojima je definisan iznos nameta (prosječno 711 nameta)		/		/		Svi region.

¹² Sjeverni region - broj propisa (broj nameta u JLS): Andrijevica 14 (741), Berane 11 (864), Bijelo Polje 15 (754), Gusinje 11 (785), Kolašin 12 (722), Mojkovac 15 (862), Petnjica 12 (855), Plav 13 (781), Plužine 17 (890), Pljevlja 14 (844), Rožaje 14 (822), Šavnik 14 (825), Žabljak 12 (775).

¹³ Središnji region - broj propisa (broj nameta u JLS): Podgorica 12 (929), Cetinje 16 (701), Danilovgrad 14 (868), Tuzi 10 (783), Nikšić 14 (883), Zeta 6 (104)

	okvira za oblast privrednih društava i njihovu registraciju				Primorski region ¹⁴ : Prosječno 15 propisa u kojima je definisan iznos nameta (prosječno 842 nameta)						
3.1.2. Razvoj infrastrukture za širokopojasni pristup internetu i povećanje broja korisnika	Indikator rezultata: Ostvaren bolji pristup internetu/Usvojena Strategija za razvoj 5G mobilnih komunikacionih mreža u Crnoj Gori 2023-2027 Početna vrijednost 2022: Sjeverni 73,2%; Središnji 81,3%; Primorski region 89,9% zastupljenost interneta u domaćinstvima i 71,2% preduzeća imaju pristup mrežama nove generacije sa brzinama većim od 30Mbps (2022.) ¹⁵ /Sprovede ne pripremne aktivnosti na kreiranju novog	Vodeća institucija: MERT Ključni partneri: Privatni investitori	I Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovan o Usvojena Strategija za razvoj 5G mobilnih komunikaci onih mreža u Crnoj Gori 2023- 2027. Pokrivenos t domaćinst ava na nivou Crne Gore je 82.02 %		Ukupno 50.232.000 €	Ukupno: 68.868.197 € 16.000 € (Izrada Strategije za razvoj 5G mobilnih komunikacionih mreža u Crnoj Gori 2023-2027) 525.000€ (tehnička podrška za projekat Razvoj infrastrukture za širokopojasni pristup internetu - grant WBIF-a iz 2022. godine) 68.327.197 € Investicije operatera	Nacionalni budžet 16.000 € WBIF – grant 525.000€ Privatni sektor 68.327.197,0 0	Nastavak realizacije projekta Razvoj infrastruktur e za širokopojasn i pristup internetu - grant WBIF- u vrijednosti 525.000€ za novu tehničku pomoć koja se realizuje od aprila 2023. i trajace 18 mjeseci. Navedeni projekat je uvršten u Growth plan za Zapadni Balkan, u okviru koga je	Svi regioni.

¹⁴ Primorski region broj propisa (broj nameta u JLS): Bar 14 (817), Budva 13 (796), Herceg-Novi 16 (827), Kotor 18 (1001), Tivat 13 (813), Ulcinj 13 (799)

¹⁵ <https://www.monstat.org/uploads/files/ICT/2022/Saop%C5%A1tenje%202022%20Domacinstva.pdf>; <https://www.monstat.org/uploads/files/ICT/2022ent/Saop%C5%A1tenje%202022%20Preduzeća.pdf>

	strateškog okvira u oblasti mobilnih komunikacionih mreža Ciljna vrijednost 2023: Sjeverni 75%; Središnji 83%; Primorski region 91% zastupljenost interneta u domaćinstvima i 73% preduzeća imaju pristup mrežama nove generacije sa brzinama većim od 30Mbps/Usvojena Strategija uvođenja 5G mobilnih komunikacionih mreža u Crnoj Gori				Internet sa brzinama većim od 30Mbps koristi 78% preduzeća <u>Sjeverni region</u> Domaćinstva: 56,13% <u>Središnji region:</u> Domaćinstva: 92,76% <u>Primorski region:</u> Domaćinstva: 90,21%					predviđeno da se za kapitalne investicije u prvih 5 godina utroši 40 milona € (30% WBIF grant, 65% zajam EBRD, i 5% investicija države), a narednih 15 godina u javno privatnom partnerstvu još 40 miliona €.	
3.1.3. Razvoj Grant šema za inovativne projekte u oblastima pametne specijalizacije	Indikator rezultata 1: Broj prijavljenih inovacionih projekata u oblastima pametne specijalizacije koji se realizuju u JLS finansiranih iz EU fondova Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023: 35 prijavljenih inovacionih	Vodeća institucija: MNTR, MERT Ključni partner: MF/CFCU, JLS	I Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano		Ukupno: 900.000,00 € Sjeverni region 500.000 €; Središnji region 200.000 €; Primorski region 200.000 €	Ukupno: 815.964,50 €¹⁶ Središnji/Sjeverni region	IPA 815.964,50 €	Praćenje realizacije 8 potpisanih projekata u cilju ostvarivanja opšteg cilja grant šeme.	Svi regioni.

¹⁶ Podaci o realizovanim sredstvima po regionima nijesu bili dostupni. Većina sredstava namijenjena je za realizaciju projekata u Središnjem regionu (7/8 projekata).

	projekata u oblastima pametne specijalizacije Indikator rezultata 2: Broj odobrenih S3 inovacionih projekata Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023: Odobreno najmanje 2 granta za inovativne projekte iz Sjevernog regiona; 6 novih inovacionih projekata iz Središnjeg regiona, Odobreno najmanje 2 granta za inovativne projekte iz Primorskog regiona Indikator rezultata 3: Broj preduzeća u većinskom vlasništvu žena Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023:			h projekata u oblastima pametne specijalizacije <u>Sjeverni region:</u> Odobren 1 grant za kompaniju <u>Središnji region:</u> 7 odobrenih grantova za kompanije <u>Primorski region:</u> 0 odobrenih grantova za kompaniju Djelimično Od 8 ugovorenih projekata 1 preduzeće je u većinskom vlasništvu						
--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--

	Najmanje 20% preduzeća u vlasništvu žena od ukupnog broja ugovorenih projekata				žena, što predstavlja 12,5%						
3.1.4. Podrška ranoj fazi startapova	Indikator rezultata: Broj novih startap projekata Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023: 10 startap projekata (2 Sjeverni region, 6 Središnji region, 2 Primorski region)	Vodeća institucija: Fond za inovacije CG Ključni partner: MNTR	I Q 2023.	IV Q 2023.	Djelimično 15 startap projekata Sjeverni region: 1 Središnji region: 13 Primorski region: 0	I Q 2024. Grantovi će biti ugovoreni u prvom kvartalu 2024. godine. ¹⁷	Ukupno: 350.000,00 Sjeverni region: 70.000 €; Središnji region: 210.000 €; Primorski region: 70.000 €		Nacionalni budžet	U narednom periodu je potrebno povećati promotivne aktivnosti u ostalim regionima.	Svi regioni.
3.1.5. Podrška inovativnim preduzećima	Indikator rezultata: Broj podržanih inovativnih preduzeća Početna vrijednost 2022: Sjeverni region: 11 Središnji region: 3 Primorski region: 3 Ukupno: 17 Ciljna vrijednost 2023: Sjeverni region: 5 Središnji region: 17	Vodeća institucija: Fond za inovacije Ključni partner: MNTR	I Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovan ¹⁸ Sjeverni region: 2 Središnji region: 18 Primorski region: 1 Ukupno: 21		Ukupno: 1.591.610,00 € Sjeverni region: 319.610 € Središnji region: 945.000 € Primorski region: 327.000 € Nacionalni budžet 1.000.000,00 €	Ukupno: 1.255.959,00 Sjeverni region: 15.811 € Središnji region: 1.138.548 € Primorski region: 101.600 €	Nacionalni budžet 1.255.959,00	U narednom periodu kreirati programe koji će podržati preduzeća iz svih regiona, a posebno staviti akcenat na Sjeverni region.	Svi regioni.

¹⁷ Odobrena su sredstva u iznosu od 463.420,30 € i biće isplaćena nakon ugovaranja, od čega je 33.392,30 € predviđeno za podršku startap projekata u Sjevernom regionu, a 430.028,00 € za podršku startap projekata u Središnjem regionu.

¹⁸ Podrška se odnosi na inovativna preduzeća koja su dobitnici granta iz neke od sljedećih programskih linija: Programska linija za realizaciju edukativnih programa u oblastima pametne specijalizacije, Programska linija za podsticanje inovacione kulture, Predakceleracija startapova, Provjera inovativnog koncepta, Programa za jačanje inovativnosti novoosnovanih ili postojećih mikro, malih i srednjih preduzeća, Programa inovacionih vaučera i vaučera za zaštitu pronalaska

	Primorski region: 5 Ukupno: 27						Fond za inovacije ¹⁹ 591.610,00 €				
3.1.6. Dalje unaprjeđenje institucionalne infrastrukture za razvoj preduzetništva i inovacija mladih, žena i socijalnog preduzetništva (inkubatori, biznis centri, klubovi preduzeća)	Indikator rezultata 1: Realizovane aktivnosti na poboljšanju infrastrukture Početna vrijednost 2022: radovi na rekonstrukciji i adaptaciji objekta za smještaj Naučno-tehnološkog parka Crne Gore (NTP CG) u toku i finalizovana projektna dokumentacija za Dom digitalne revolucije Ciljna vrijednost 2023: Realizovano unaprjeđenje (adaptacija i rekonstrukcija prostora) infrastrukture - Naučno-tehnološki park u Podgorici i Realizovani radovi na adaptaciji i rekonstrukciji za	Vodeća institucija: MNTR Ključni partner: MERT, JLS, UzKP, NTP CG, IPC "Tehnopolis" Nikšić	I Q 2023.	IV Q 2023.			Ukupno 1.650.904,53 € (Kapitalni budžet 876.300 € Program "Inovacije i tehnološki razvoj" 774.604,53 €)	Ukupno 4.360.077,14 3.558.006,45 € Za izvođenje radova i nadzor na objektu NTP 702.070,69 € Za izvođenje dodatnih radova sa opremanjem 100.000,00 €	Nacionalni budžet 4.360.077,14 Kapitalni budžet 3.558.006,45 Kapitalni budžet 702.070,69 Kapitalni budžet		Središnji region.

¹⁹ Sredstva Fonda za inovacije predstavljaju sredstva koja su dobijena od strane MNTR u prethodnim godinama, a koja su od strane Fonda predviđena za trošenje u 2023-2024. godini

	Dom digitalne revolucije u Nikšiću Indikator rezultata 2: Osnažena podrška razvoju infrastruktura Početna vrijednost 2022: Porast ulaganja u infrastrukturu u odnosu na prethodnu godinu - NTP CG 60% Ciljna vrijednost 2023: Porast ulaganja u infrastrukturu u odnosu na prethodnu godinu NTP CG 200%, Tehnopolis 60%				rekonstrukcija dijela prostora Doma revolucije za potrebe DDR. Povećanje ulaganja u DDR za 100.000,00 €. U 2022. nije bilo ulaganja. U 2023. godini, došlo je rasta ulaganja u infrastrukturu za 20%, širenjem prostornih kapaciteta laboratorije za industrijski	dijela Doma revolucije u Nikšiću su zvanično otpočeli 11.09.2023. Ugovorena vrijednost radova 724.550,23 € sa PDV, ugovoreni rok 180 dana od dana uvođenja u posao.						
--	--	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--	--

					dizajn u objektu Instituta za crnu metalurgiju u prostoru od 182 m ² datom na korišćenje od strane Opštine Nikšić u vrijednosti 16.185,38 EUR i širenjem prostornih kapaciteta Biotehnološke laboratorije, izmještanje m analiza zemljišta u posebne prostorije u vrijednosti 1000 EUR.						
3.1.7. Kreditne linije IRFCG za rast konkurentnosti privrede	Indikator rezultata: Vrijednost realizovanih kreditnih linija (na nivou regiona, učešće žena) Početna vrijednost 2022: Sjeverni 11,3 mil €;	Vodeća institucija: IRFCG	I Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano <u>Sjeverni region:</u> 92 kredita (23 žene); 9,4 mil € - 5% (žene 1% odnosno 1,6 mil €)		Ukupno: 150.000.000 € Sjeverni region: 10.500.000 € Središnji region: 115.500.000 €	Ukupno: 188.235.905,55 € Sjeverni region: 9.398.080,26 € Središnji region: 142.963.813,70 € Primorski region:	Javni sektor (IRFCG) 188.235.905,55 €	Nastaviti sa programima podrške IRF-a i u narednom periodu.	Svi regioni.

	Središnji 153 mil €; Primorski 20,6 mil € Ciljna vrijednost 2023: Sjeverni 10,5 mil € - 7% (žene 1,1% odnosno 1,65 mil €); Središnji 115,5 mil € - 77% (žene 4,4% odnosno 6,6 mil €); Primorski 24 mil € - 16% (žene 2,1% odnosno 3,15 mil €).				<u>Središnji region:</u> 302 kredita (98 žene); 143 mil € - 76% (žene 11% odnosno 19,3 mil €) <u>Primorski region:</u> 65 kredita (11 žene); 35,9 mil € - 19% (žene 1,6 mil € odnosno 1%) Ukupno: 459 kredita (132 žene); 188,2 mil €	Primorski region: 24.000.000 €	35.874.011,59 €			
3.1.8. Program za unaprjeđenje konkurentnosti privrede za 2023. godinu (nabavka opreme velike/male vrijednosti, digitalizacija, cirkularna ekonomija, internacionalizacija, marketing, žene i mladi u biznisu, za početnike u biznisu)	Indikator rezultata: Vrijednost realizovanih ulaganja/Broj projekata (na nivou regiona, učešće žena) Početna vrijednost 2022: Ukupno 2.024.739,88 €/325 projekata, i to: Sjeverni region 363.663,18 €/42 projekata (od toga žene 11 projekata/138.696,04 €); Središnji region 1.303.750,37 €/230	Vodeća institucija: MERT	II Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano Ukupno 2.385.897,86 € /332 projekata (od toga žene 144 projekata/ 849.610,34 €), i to: Sjeverni region: 450.788,62 € / 48 projekata (od toga žene 16	Ukupno 3.000.000,00 € Sjeverni region 625.000,00 €; Središnji region 1.750.000,00 €; Primorski region 625.000,00 €	Ukupno 2.385.897,86 € Sjeverni region 450.788,62 €; Središnji region 1.558.439,28 €; Primorski region 376.669,96 €	Nacionalni budžet 2.385.897,86	Nastaviti sa programom za unaprjeđenje konkurentnosti privrede u narednom periodu.	Svi regioni.

	projekata (od toga žene 89 projekata/286.013,11 €); Primorski region 357.326,33 €/53 projekata (od toga žene 18 projekata/93.418,16 €). Ciljna vrijednost 2023: Povećanje vrijednosti realizovanih ulaganja/projekata i učešća žena, za min 10%, na nivou regiona.				projekata/105.939,33 €); Središnji region: 1.558.439,28 € /247 projekata (od toga žene 113 projekata/547.682,21 €); Primorski region: 376.669,96 € / 37 projekata (od toga žene 15 projekata/195.988,80 €).						
3.1.9. Program za razvoj i promociju zanatstva za 2023. godinu	Indikator rezultata: Vrijednost realizovanih ulaganja/Broj projekata (na nivou regiona, učešće žena) Početna vrijednost 2022: Ukupno 145.317,31 €/22 projekata. Sjeverni region 41.612,71 €/7 projekata (od toga žene 1 projekat/590,24 €);	Vodeća institucija: MERT	II Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano Ukupno: 156.881,28 €/24 prijava (od toga žene i mlađi od 35 godina 13) <u>Sjeverni region:</u> 91.999,25 €/15 prijava (od toga žene i mlađi od		Ukupno: 175.000 € Sjeverni region 55.000 €; Središnji region 80.000 €; Primorski region 40.000 €	Ukupno: 156.881,28 € Sjeverni region 91.999,25 €; Središnji region 47.124,30 €; Primorski region 17.757,73 €	Nacionalni budžet 156.881,28 €	Nastaviti realizaciju programa u narednom periodu. Program će biti realizovan i u 2024. godini	Svi regioni.

	Središnji region 71.720,58 €/9 projekata (od toga žene 4 projekta/27.058,41 € kao i 1 projekat u iznosu od 10.000 €, u vlasništvu M/Ž po 50%); Primorski region 31.984,02 €/6 projekata (od toga žene 2 projekta/7.495,65 €). Ciljna vrijednost 2023: Povećanje vrijednosti realizovanih ulaganja/projekata, za min 10% na nivou regiona (učešće žena na nivou Programa min 20%).				35 godina 9); <u>Središnji region:</u> 47.124,30 €/ 6 prijava (od toga žene i mlađi od 35 godina 2); <u>Primorski region:</u> 17.757,73 €/3 prijave (od toga žene i mlađi od 35 godina 2)						
3.1.10. Priprema i realizacija kapitalnih projekata iz sredstava prihodovanih iz Programa ekonomskog državljanstva	Indikator rezultata: Broj podržanih projekata/Iznos dodijeljene podrške opštinama sjevernog regiona Početna vrijednost 2022: n/a (početak aktivnosti je planiran za 2023. godinu) Ciljna vrijednost 2023: 13 mil. €	Vodeća institucija: UzKP, MF	III Q 2023.	IV Q 2023.	Djelimično Dodijeljena sredstva opštinama sjevernog regiona (Bijelo Polje, Berane, Andrijevica , Rožaje, Šavnik, Plav, Gusinje, Mojkovac, Kolašin i	IV Q 2024 Sredstva za realizaciju projekata su uplaćena u drugoj polovini 2023. godine godine. Zbog složenih tenderskih procedura i vremenskih uslova nije postignut veći stepen realizacije.	13 mil. €	13 mil. € (dodijeljena sredstva) 2.898.220,27 € (utrošena sredstva)	Kapitalni budžet	Nastaviti započete aktivnosti.	Sjeverni region.

					Petnjica, kao i Pljevlja, Žabljak i Plužine) su iznosila 13 mil. €, dok je utrošeno svega 2.898.220,27 € ²⁰						
3.1.11. Program za podsticanje direktnih investicija u turizmu i ugostiteljstvu za 2023. godinu - Programska linija za nabavku opremu velike vrijednosti za hotel i sličan smještaj	Indikator rezultata: Vrijednost realizovanih ulaganja/Broj projekata (na nivou regiona, učešće žena) Početna vrijednost 2022: n/a Program se prvi put uvodi 2023. godine Ciljna vrijednost 2023: 1.5 mil. € (Sjeverni region 500.000 €, Središnji region 200.000 € i Primorski region 800.000 €)	Vodeća institucija: MERT	III Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano Ukupno 1.471.430,00 € Sjeverni region: 78.110,00 € Središnji region: 673.803,00 € Primorski region: 719.517,00 €		Ukupno 1.500.000,00 € Sjeverni region 500.000,00 €; Središnji region 200.000 €; Primorski region 800.000 €	Ukupno 1.471.430,00 € Sjeverni region: 78.110,00 € Središnji region: 673.803,00 € Primorski region: 719.517,00 €	Nacionalni budžet 1.471.430,00	Nastaviti podršku i u narednom periodu.	Svi regioni.

²⁰ Uprava za kapitalne projekte, shodno Zakonu o budžetu CG za 2023. godinu i Zaključku Vlade CG br. 07-011/23-2084/2 od 04.05.2023. godine, zaključila ugovore sa 10 manje razvijenih opština sa sjevera i obavezala ih da otvore poseban namjeski račun, isključivo za ovu namjenu i istim po zaključenom ugovoru, transferisala namjenska sredstva u iznosu od po 1.000.000,00 €. Navedena sredstva lokalnim upravama transferisana su dana 24. i 25. 08.2023. godine. Takođe, navedenim zaključkom Vlade CG, Uprava za kapitalne projekte je zadužena da opštinama Pljevlja, Žabljak i Plužine sa aktivnosti "Pomoći lokalnim samoupravama u rješavanju infrastrukturnih programa", iz Kapitalnog budžeta opredijeli sredstva u iznosu od po 1.000.000,00 €, te da su opštine shodno čl. 48 Zakona o budžetu i fiskalnoj odgovornosti, opredijeljena sredstva imale na raspolaganju do kraja budžetske godine, odnosno do 31.12.2023. godine. Uprava za kapitalne projekte je sa ovim opštinama zaključila Ugovore, 20. i 27.07.2023. godine, i na osnovu istih izvršila isplatu po osnovu dostavljenih i ovjerenih privremenih situacija. Isplate sredstava izvršene su na osnovu dostavljenih privremenih situacija, zaključno sa 31.12.2023. godine. Po osnovu dostavljenih privremenih situacija od strane opština vršena su plaćanja, a u skladu sa Zaključkom Vlade od 04.05.2023. godine i Zakonom o budžetu za 2023. godinu ista su bila dostupna do kraja budžetske 2023. godine.

Operativni cilj 3.2. Razvoj prioritetnih sektora i sektora sa potencijalom rasta sa fokusom na diverzifikaciju turističkog proizvoda, prerađivačku industriju i valorizaciju kulturne baštine									Pametan rast		
Indikator učinka			Početna vrijednost 2022.			Ciljna vrijednost 2025.			Ciljna vrijednost 2027.		
Broj smještajnih kapaciteta u hotelima i sl. objektima sa 4* i 5* (Monstat, MERT)			Sjeverni region: 874 Središnji region: 1.791 (2019.) Primorski region: 2.335 (2019)			Sjeverni region: 3.000 Središnji region: 3.400 Primorski region: 4.000			Sjeverni region: 3.100 Središnji region: 4.000 Primorski region: 5.000		
Broj registrovanih smještajnih kapaciteta u privatnom smještaju (Monstat, MERT)			Sjeverni region: 1.749 Središnji region: n/a Primorski region: 157.781 (2019.)			Sjeverni region: 1.970 Središnji region: treba biti određena Primorski region: 164.000			Sjeverni region: 2.100 Središnji region: treba biti određena Primorski region: 171.000		
Broj noćenja turista (u svim vidovima smještaja - u kolektivnom i individualnom smještaju; Monstat, MERT)			Sjeverni region: 303.752 (2022.) Središnji region: 463.035 (2022.) Primorski region: 11.662.000 (2022.)			Sjeverni region: povećanje 3-5% Središnji region: povećanje 3-5% Primorski region: povećanje 3-5%			Sjeverni region: povećanje 3-5% Središnji region: povećanje 3-5% Primorski region: povećanje 3-5%		
Aktivnost koja utiče na realizaciju OC 3.2.	Indikator rezultata za 2023. godinu	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije AAA	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	Relevantnost za region
3.2.1. Razvoj „zelenih“ smještajnih kapaciteta	Indikator rezultata: Broj realizovanih projekata za sufinansiranje novih ekološki prihvatljivih i tehnologija energetske efikasnosti u ugostiteljskim objektima/Broj „zelenih“ ugostiteljskih objekata Početna vrijednost 2022: 15 Ciljna vrijednost 2023: 18	Vodeća institucija: MERT Ključni partner: TO, JLS, MKI	I Q 2023.	IV Q 2024.	Djelimično Realizovan o 14 projekata		/	/	/	/	Sjeverni/ Središnji region.
3.2.2. Razvoj ski-centara za zimski turizam i valorizacija Đalovića pećine	Indikator rezultata: Procenat realizacije projekta unaprjeđenja infrastrukture ski-centara i	Vodeća institucija: MERT Ključni partner: UzKP, SCG, JLS	I Q 2023.	IV Q 2024/2026.	Djelimično		Ukupno: 15.825.039,32 €	Ukupno: 8.263.329,50€	Kapitalni budžet 8.263.329,50	Intenziviranje aktivnosti na realizaciji započetih aktivnosti.	Sjeverni region.

	valorizacija Đalovića pećine Početna vrijednost 2022: 10.954.766 € investirano u 2022. godini (ukupna dosadašnja ulaganja, uključujući 2022. godinu iznose 105.281.172 €) Ciljna vrijednost 2023: Realizovana aktivnost planirana u 2023. na - Izgradnji hidrotehničke infrastrukture za potrebe Ski centra Kolašin 1600 i Kolašin 1450 sa osnježavanjem; - Povezivanje Ski centara na lokalitetima				Nastavak aktivnosti Nastavak aktivnosti	III Q 2025. Projekat se realizuje po sistemu „projektuj-izgradi“. Zbog zahtjeva korisnika potrebno je uraditi izmjenu i dopunu projektne dokumentacije . Novi rok za izradu projekta je jun 2024 godine. Rok za izvođenje radova je 210 radnih dana nakon uvođenja izvođač u posao. Rok završetka će biti poznat kada se definišu sve potrebe korisnika i utvrde	2.994.601€	/	/		
					Nastavak aktivnosti		690.001 €	/	/		

	“Žarski” i “Cmiljača”; - Nastavak izgradnje Ski centra „Kolašin 1600“ i garaže za potrebe skijališta - Nastavak izgradnje Ski centra na lokalitetu “Hajla”, Rožaje; - Nastavak izgradnje Ski centra “Žarski”; - Nastavak izgradnje Ski centra „Cmiljača”; - Nastavak izgradnje ski centra na Durmitoru; - Ski centar na lokalitetu Berane;				aktivnosti i obaveze vezane za izgradnju žičare. Aktivnosti sprovodi resorno ministarstvo. Nastavak izgradnje Ski centra Nastavak izgradnje Ski centra Nastavak izgradnje Ski centra Nastavak izgradnje Ski centra Ski centar Durmitor Ski centar Berane;	IV Q 2024. IV Q 2024. Izgradnja bazne stanice uslovljena konkursom koje sprovodi resorno ministarstvo. II Q 2026. III Q 2024. Nije dobijena potrebna dokumentacija kako bi UzKP pokrenula aktivnosti iz svoje nadležnosti.	2.677.338 € 4.052.460,32 € 2.021.701 € 2.001.691 € 6.901 € 6.900 €	5.389.476,39 € 2.173.023,75 € 52.234,90 € / /	Nacionalni budžet 5.389.476,39 € Nacionalni budžet 2.173.023,75 € Nacionalni budžet 52.234,90 € / /		
--	--	--	--	--	---	---	---	--	--	--	--

	- Nastavak aktivnosti na valorizaciji Đalovića pećine				Nastavak aktivnosti na valorizaciji Đalovića pećine	IV 2025.	1.373.446 €	648.594,46 €	Nacionalni budžet 648.594,46		
3.2.3. Unaprjeđenje turističke i prateće infrastrukture	Indikator rezultata: Procenat izgrađene/rekonstruisane turističke infrastrukture Početna vrijednost 2022: Raspisane javne nabavke u toku 2022. godine Ciljna vrijednost 2023: Unaprijeđena turistička infrastruktura/Realizovane aktivnosti na izgradnji pristupnog puta za žičaru Kotor-Lovćen, Izgrađen parking sa komunalnim opremanjem za potrebe žičare Kotor-Lovćen	Vodeća institucija: MERT Ključni partner: UzKP	I Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovan Unaprijeđena infrastruktura - Izgradnja pristupnog puta za žičaru Kotor-Lovćen, Izgrađen parking sa komunalnim opremanjem za potrebe žičare Kotor-Lovćen		Ukupno: 200.000,00 € ²¹	Ukupno: 4.627.672,37 €	Nacionalni budžet 4.627.672,37 €		Primorski region.
3.2.4. Unaprjeđenje finansijske podrške kroz subvenciju dijela kamate na kredite IRFCG za povećanje kvaliteta ponude	Indikator rezultata: Broj podržanih projekata/Iznos dodijeljene podrške Početna vrijednost 2022: n/a (početak	Vodeća institucija: MERT	IV Q 2023.	I Q 2024.	Nerealizovano Aktivnost nije realizovana jer se odustalo	Predmetna aktivnost nije realizovana, sredstva su preusmjerena za realizaciju	100.000 € (Sjeverni 50.000 €; Središnji 20.000 €;	Sredstva su preusmjerena za realizaciju aktivnosti 3.1.11.	Nacionalni budžet	Predmetna aktivnost nije planirana za naredni period. Fokus je	Svi regioni.

²¹ Prilikom prikupljanja informacija o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu, dostavljena je informacija da su planirana sredstva za realizaciju aktivnosti izgradnje pristupnog puta za žičaru Kotor-Lovćen i izgradnju parkinga sa komunalnim opremanjem za potrebe žičare Kotor-Lovćen bila predviđena u iznosu od 2.139.002 €.

	realizacije podrške je planiran za 2023. godinu) Ciljna vrijednost 2023: 100.000,00 €/Podržano 8 projekata (Sjeverni 5, Središnji 1 i Primorski region 2), i to za: unaprjeđenje turističke infrastrukture i vanpansionske ponude, izgradnju novih hotelskih kapaciteta, ugostiteljstvo				od nje I preusmjerena su sredstva na drugu aktivnost.	aktivnosti 3.1.11.	Primorski 30.000 €)			stavljen na aktivnosti koje imaju bolji efekat i u kojoj institucije samostalno djeluju.	
3.2.5. Unaprjeđenje kvaliteta i diverzifikacija turističkog proizvoda kroz realizaciju Programa podsticajnih mjera u turizmu i drugih programa	Indikator rezultata: Poboljšanje kvaliteta i raznovrsnost turističke ponude regiona/Iznos utrošenih sredstava za podršku realizaciji manifestacija i projekata Početna vrijednost 2022: ukupno 172.000,00 € (30 projekata i 36 manifestacija/32.500,00 € Primorski, 67.200,00 € Središnji, 72.300,00 € Sjeverni region)	Vodeća institucija: MERT Ključni partner: TO, JLS	I Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano <u>Sjeverni region:</u> Ukupno 197.280,00 € (28 projekata i 18 manifestacija). Povećanje ulaganja 173%. <u>Središnji region:</u> Ukupno 93.000,00 € (17 manifestacija). Povećanje		Ukupno 400.000,00 €	Ukupno 373.280,00 € Sjeverni region: 197.280,00 € Središnji region: 93.000,00 € Primorski region: 83.000,00 €	Nacionalni budžet 373.280,00 €	Nastaviti realizaciju aktivnosti u narednom periodu.	Svi regioni.

	Ciljna vrijednost 2023: 400.000,00 € (Povećanje vrijednosti realizovanih ulaganja/broja projekata, i to Sjeverni region za oko 30%, Središnji region za oko 10% i Primorski region za oko 20%.				ulaganja 38%. <u>Primorski region:</u> Ukupno 83.000,00 € (14 manifestacija). Povećanje ulaganja 155%.						
3.2.6. Implementacija programskih aktivnosti za modernizaciju proizvodnih procesa i energetske efikasnost	Indikator rezultata: Broj preduzeća podržanih kroz grantove/vrijednost ukupne podrške kroz grantove Ostvarena vrijednost 2022: 13 preduzeća iz sektora prerađivačke industrije u okviru Programa za razvoj prerađivačke industrije za 2022. - isplaćeno 805.897,88 €. U okviru Programa za razvoj prerađivačke industrije (dodijeljeno ženama vlasnicama 2 preduzeća u	Vodeće institucije: MERT/MNTR/MK I Ključni partneri: Fond za inovacije Crne Gore	III Q 2023.	IV Q 2023.	Djelimično Javni poziv za realizaciju Programa EE za period 2023/2024 je trajao od 22.09. do 31.10.2023. godine. Ukupno je podnešeno 15 prijava privrednih subjekata iz sektora prerađivačke industrije, od čega je 9 prijava pozitivno	Projekat se realizuje planiranom dinamikom. U skladu sa procedurama sredstva za realizaciju Programa EE, u iznosu od 1.000.000€ su prenijeta Fondu za inovacije, a ista će biti ugovorena i isplaćena u 2024. godini. Prethodno je planirana izrada studija izvodljivosti za 9 podnosioca prijava, nakon	1.000.000 € ²² (Sjeverni 400.000 € (40%); Središnji: 400.000 € (40%); Primorski 200.000 € (20%))	/	Nacionalni budžet	Nastavak planiranih aktivnosti na Programu EE za period 2023/2024. Takođe, za III kvartal 2024. planirano je donošenje novog Programa EE za period 2024/2025.	Svi region.

²² Finansijska sredstva za realizaciju Programa za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji biće dopunjena sredstvima u iznosu od 1.500.000,00 € iz sredstava IPA 2023 u okviru direktne budžetske podrške Evropske komisije (EK) Crnoj Gori za prevazilaženje energetske krize u skladu sa Predlogom zakona o izmjenama Zakona o budžetu Crne Gore za 2023. godinu koji je usvojen na sjednici Vlade Crne Gore od 18.05.2023. godine.

	iznosu od 140.633,96 €). Ciljna vrijednost 2023: Implementacija Programa za podsticanje inovacija u funkciji energetske efikasnosti u industriji za 2023. godinu - 10 preduzeća iz sektora prerađivačke industrije za uvođenje mjera EE i inovacija, 20% za preduzeća u vlasništvu žena.				ocijenjeno u prvom krugu evaluacije i za koje je planirana izrada studija izvodljivost.	čega slijedi drugi krug evaluacije. Podnosioci prijava koji budu pozitivno ocijenjeni u drugom krugu evaluacije potpisat će Ugovore o sufinansiranju i istima će biti dodijeljena finansijska sredstva.					
3.2.7. Unaprjeđenje konkurentnosti poljoprivrede i ruralnih područja kroz podsticanje i razmjenu znanja, inovacija i povezivanje sa drugim sektorima ²³	Indikator rezultata: Obezbijedena podrška za jačanje konkurentnosti proizvođača hrane/Broj podržanih projekata Početna vrijednost 2022: 438.838,05 € Ciljna vrijednost 2023: 840.000 € (Sjeverni 350.000 €; Središnji 250.000 €;	Vodeća institucija: MPŠV	I Q 2023.	IV Q 2023.	Djelimično Sjeverni region: 245.144,71 €; 113 projekata Središnji region: 149.737,86 €; 44 projekta Primorski region:	Podrška aktivnostima kooperativa, udruženja i organizacija proizvođača nije realizovana zbog nepostojanja interesovanja za udruživanje u različite oblike (kooperative, organizacije	Ukupno: 840.000 € Sjeverni region 350.000 € Središnji region 250.000 € Primorski region 240.000 €	Ukupno: 490.290,35 € Sjeverni region: 245.144,71 € Središnji region: 149.737,86 € Primorski region: 95.407,78 €	Nacionalni budžet	Nastaviti sa realizacijom postojećih aktivnosti u narednom periodu.	Svi region.

²³ Aktivnost obuhvata sljedeće mjere ruralnog razvoja iz Agrobudžeta za 2023. godinu: 2.1.7. Podrška aktivnostima kooperativa, udruženja i organizacija proizvođača, 2.1.13. Podrška investicijama u prerađivačkim poduzetstvima, 2.1.14. Podrška uvođenju inovacija u sektor poljoprivrede, 2.3.1. Podrška investicijama u adaptaciju planinskih katuna. NAPOMENA: Prilikom pripreme Agrobudžeta za tekuću godinu moguća su određena odstupanja u definiciji i obuhvatu novih mjera, u odnosu na mjere koje su realizovane u okviru prethodnih Agrobudžeta. Detaljniji podaci o realizaciji aktivnosti u nadležnosti MPŠV dostupni su u okviru godišnjeg Izvještaja o radu i stanju u upravnim oblastima MPŠV i organa uprave, u okviru kojeg je moguć različit prikaz realizacije pojedinačnih mjera. Dodatno, od strane jednog aplikanta moguće je dostavljanje prijave za više mjera

	Primorski region 240.000 €)				95.407,78 €; 5 projekata	proizvođača i sl.)					
3.2.8. Rekonstrukcija i adaptacija postojećih objekata kulture	Indikator rezultata: Broj rekonstruisanih/ada ptiranih objekata kulture u skladu sa planom za 2023. godinu Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023: Sjeverni region - izvedeni radovi i unaprijeđeno stanje za 3 objekta - kulturna dobra; Središnji - izvedeni radovi i unaprijeđeno stanje za 5 objekata - kulturnih dobara; Primorski - izvedeni radovi i unaprijeđeno stanje za 3 objekta - kulturna dobra	Vodeća institucija: MKM Ključni partner: UzKP	I Q 2023.	IV Q 2023. Višegodiš nji projekti	Djelimično Sjeverni region: Urađeni konzervato rski projekti, sproveden a arheološka istraživanja i radovi na 3 kulturna dobra Središnji region: Urađeni konzervato rski projekti i konzervato rski radovi i sproveden a planirana faza arheološki h istraživanja na 4 kulturna dobra Primorski region: Završeni konzervato rski projekti i sprovedeni	Planirani projekti su višegodišnji i realizuju se fazno.	Ukupno 4.270.710 € Sjeverni 620.000 € Središnji 3.060.760 € Primorski 589.950 €	Ukupno 183.600 € Sjeverni region: 58.000 € Središnji region: 62.800 € Primorski region: 62.800 €	Kapitalni budžet 183.600 €		Svi regioni.

					konzervatorski radovi na 3 kulturna dobra. Projekat sanacije Bedema starog grada u Ulcinju nije realizovan.						
3.2.9. Realizacija programa finansijske podrške za razvoj kulture	Indikator rezultata: Pripremljen i realizovan Program zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2023. g. Početna vrijednost 2022: Podržano 155 projekata u ukupnom iznosu od 613.905 € (sufinansiranje programa i projekata iz oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva u 2022.) Ciljna vrijednost 2023: Usvojen novi srednjoročni Program razvoja kulture; Sufinansirano	Vodeća institucija: MKM	I Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano Usvojen Nacionalni program razvoja kulture Crne Gore za period od 2023. do 2027. Realizovano su 42 od 45 programa i projekata od značaja za ostvarivanje javnog interesa u oblasti kulturne baštine projekta.		200.000 € ²⁴	673.000 €	Nacionalni budžet		Svi regioni.

²⁴ Prilikom prikupljanja informacija o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu, dostavljena je informacija da su planirana sredstva za realizaciju aktivnosti finansijske podrške za 45 projekata bila opredijeljena u iznosu od 704.400,00 €.

	najmanje 10 projekata od značaja za podsticaj kreativnih industrija										
3.2.10. Analiza stanja razvijenosti postojećih klastera i klaster inicijativa	Indikator rezultata: Kreirana Analiza stanja Polazna vrijednost 2022: Program za razvoj klastera je inkorporiran u Operativni program za implementaciju Strategije pametne specijalizacije 2021-2024. godine. Ciljna vrijednost 2023: Sprovedena nova Analiza stanja razvijenosti postojećih klastera i klaster inicijativa	Vodeća institucija: Ministarstvo ekonomskog razvoja i turizma/UNDP	III Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano Izrađena Analiza stanja razvijenosti postojećih klastera i klaster inicijativa		15.000 €	5.850 €	UNDP (Program unaprjeđenje konkurentnosti privrede u Crnoj Gori)	Donošenje sveobuhvatne strategije/politike za razvoj klastera. Potrebno je koordinirati politiku klastera sa ostalim razvojnim politikama.	Svi regioni.
3.2.11. Održavanje info dana za podizanje svijesti JLS o mogućnostima otpočinjanja procedure razvoja brenda grada i/ili regiona	Indikator rezultata: Broj održanih info dana Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023: Održana najmanje 2 info dana	Vodeća institucija: MERT	III Q 2023.	IV Q 2023.	Nije realizovano	Novi rok realizacije I – IV Q 2024. Planirane aktivnosti nije bilo moguće realizovati zbog manjke administrativnih kapaciteta.	/	/	/	Razmotriti mogućnost online održavanja ili izrade online prezentacije /videa koji bi bio upućen opštinama u cilju podizanja svijesti o razvoju brenda grada i/ili regiona.	Svi regioni.
Operativni cilj 3.3. Unaprjeđenje saobraćajne infrastrukture										Održivi rast	

Indikator učinka			Početna vrijednost 2022.			Ciljna vrijednost 2025.			Ciljna vrijednost 2027.		
Vrijednost investicija u izgradnju i održavanje saobraćajne infrastrukture (u mil. €, MKI)			Sjeverni region: 96 Središnji region: 90 Primorski region: n/a			Sjeverni region: 150 Središnji region: 130 Primorski region: 130			Sjeverni region: 210 Središnji region: 150 Primorski region: 160		
Aktivnost koja utiče na realizaciju OC 3.3.	Indikator rezultata za 2023. godinu	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije AAA	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	Relevantnost za region
3.3.1. Rekonstrukcija postojeće i izgradnja nove lokalne i regionalne infrastrukture u drumskom saobraćaju	Indikator rezultata: Procenat realizacije projekata rekonstrukcije postojećih i izgrađenih novih puteva/saniranih klizišta i kosina	Vodeća institucija: MKI			Djelimično		Ukupno 39.548.190	Ukupno: 63.678.924	Kredit EIB 9.892.991 € EBRD kredit 9.218.694 € Kapitalni budžet 44.567.239 €		Svi regioni.
	Početna vrijednost 2022: 87.266.320,20 € investirano, završeno 10 projekata						Sjeverni region: 16.720.180 € Središnji region: 16.132.200 € Primorski region: 6.695.810 €	Sjeverni region: 43.993.188 € Središnji region: 14.475.994 € Primorski region: 5.209.742 €			
	Ciljna vrijednost 2023: <u>Sjeverni region:</u> - Rekonstrukcija puta Berane - Kolašin, dionica Lubnice – Jezerina;		II Q 2017.	III Q 2023.	Realizacija u toku	I Q 2024.	4.830.620 €	12.423.580 €	Kapitalni budžet 7.658.589 EBRD 4.764.991 Kapitalni budžet		
	-Rekonstrukcija puta Pljevlja -Metaljka; I-faza -Rekonstrukcija I rehabilitacija puta M-8 Pljevlja-Mihajlovica;		2019.	2023.	Realizovan - završen projekat		1.483.500 €	2.028.598 €			
			2022.	2024.	Realizovan - završen projekat		1.042.900 €	4.102.962 €	Kapitalni budžet/EIB		

-Rekonstrukcija regionalnog puta Mateševo-Kolašin; -Obilaznica Rožaje, II faza; -Rekonstrukcija raskrsnice na ulazu u Plav na regionalnom putu Berane – Grnčar; -Sanacija klizišta, mostova i kosina na sjeveru -Rekonstrukcija puta Rožaje-Špiljani - Rekonstrukcija puta Lepenac-Ribarevine-Poda-Berane <u>Središnji region:</u> -Rekonstrukcija puta Dinoša – Cijevna Zatrijebačka; -Rekonstrukcija puta Cetinje - Čevo - Nikšić, - dionica Cetinje – Čevo; -Rekonstrukcija puta Nikšić - Vilusi, dionica Nikšić-Kuside i Nikšić - Jasenovo Polje;	2022.	2024.	Realizacija u toku	I Q 2024.	3.519.000 €	5.529.157 €	Kapitalni budžet		
	2018.	2024.	Nije realizovan	2024. Završeno 88%. Raskinut ugovor zbog kašnjenja	1.473.150 €		Kapitalni budžet		
	2023.	2024.	Realizacija u toku		207.000 €		Kapitalni budžet		
	2023.	2023.	Realizacija u toku	I Q 2024.	4.164.010 €	3.064.272 €	Kapitalni budžet		
	2022.	2025.	Realizacija u toku	I Q 2024.	Nije bilo u AP	8.265.476 €	Kapitalni 7.431.767 EBRD833.709		
	2023.	2025.	Realizacija u toku	III Q 2025	Nije bilo u AP	8.579.143 €	Kredit EIB		
	2019.	2023.	Realizacija u toku	I Q 2024.	558.900 €	530.094 €	Kapitalni budžet		
	2020.	2023.	Realizacija u toku	II Q 2024.	5.754.600 €	6.552.608 €	Kapitalni budžet		
	2022.	2025.	Realizacija u toku	II Q 2024.	1.656.000 €	1.681.786 €	Kapitalni budžet		

-Izgradnja dionice Čekanje - Čevo, veza puta" CT - Čevo," CT – Njeguši; -Rekonstrukcija puta Tuzi – Mataguži; -Rekonstrukcija magistralnog puta Virpazar-Golubovci; -Rekonstrukcija magistralnog puta Podgorica – Nikšić, dionica cetinjski semafori - Komanski Most; -Rekonstrukcija puta Podgorica - Tuzi, dionica od kružnog toka Plantaže do stočne pijace; -Rekonstrukcija regionalnog puta Cetinje-Njeguši, dionica od supermarketa "Voli" do Bajičke crkve, II faza Bajička ulica; -Rekonstrukcija magistralnog puta Plužine-Nikšić-Danilovgrad, dionica Jasenovo polje-Vidrovan	2022.	2024.	Realizacija u toku	II Q 2024	1.518.000 €	1.208.641 €	Kapitalni budžet		
	2022.	2025.	Nerealizovano	Neriješeni imovinsko – pravni odnosi	693.450 €		Kapitalni budžet		
	2023.	2026.	Nerealizovano	Nije definisan izvor finansiranja	1.386.900 €		Kapitalni budžet		
	2021.	2023.	Realizovano 80%	2024. Realizovano 80% . Potrebna je izmjena planske dokumentacije za ostali dio	910.800 €	107.417 €	Kapitalni budžet		
	2022.	2023.	Realizovan - završen projekat		2.104.500 €	2.779.554 €	Kapitalni budžet		
	2022.	2023.	Realizacija u toku	I Q 2024.	838.350 €	384.681 €	Kapitalni budžet		
	2023.	2025.	Realizacija u toku		Nije bilo u AP	1.231.213 €	Kapitalni budžet		

	-Izgradnja zapadne obilaznice Podgorica;		2022.	2025.	Nerealizovan		710.700 €		Kapitalni budžet			
	<u>Primorski region:</u> -Rekonstrukcija magistralnog puta M-2 Tivat-Jaz, izgradnja bulevara;		2022.	2025.	Realizacija u toku		4.830.310 €		4.294.290 €			Kredit EBRD
	-Rekonstrukcija magistralnog puta M-1 Kamenovo-Petrovac-Bar;		2022.	2026.	Nerealizovan		484.000 €					Kredit EIB
	-Rekonstrukcija regionalnog puta Bar - Kamenički most – Krute;		2022.	2025.	Nerealizovan		1.174.500 €					Kapitalni budžet
	-Sanacija klizišta Bukovik 2 na magistralnom putu Petrovac-Podgorica		2022.	2025.	Realizacija u toku		207.000 €		915.452 €			Kapitalni budžet
3.3.2. Rekonstrukcija i modernizacija željezničke infrastrukture	Indikator rezultata: Unaprijeđena infrastruktura u željezničkom saobraćaju Početna vrijednost 2022: Početak sanacije 8 tunela na barskoj pruzi i početak radova na adaptaciji stanične zgrade u Bijelom Polju. Početak izrade tehničke dokumentacije za generalni remont	Vodeća institucija: MKI Ključni partner: ŽICG	I Q 2023.	IV Q 2023.	Djelimično		5.000.000 € Investicioni grant WBIF 20+20, grantovi WBIF za izradu tehničke dokumentacije i IPA fond	Ukupno 3.416.692 €	Investicioni grant WBIF (20 mil grant WBIF+20 mil kredit EIB banke 1.127.027 €- IPA fond 815.220 € Donacija WBIF 846.445 € Donacija EU 628.000 €	Nastaviti realizaciju aktivnosti u skladu sa planiranom dinamikom.	Svi regioni.	

	dionice pruge Golubovci - Bar, idejnih projekata za zamjenu uređaja i opreme za napajanje barske pruge električnom energijom i prifizibiliti studije za prugu Podgorica - dr. gr. sa Albanijom Ciljna vrijednost 2023: Završena sanacija 8 tunela na barskoj pruži i završeni radovi.				Završena je sanacija 4 tunela (LOT1), dok je ostvarena fizička realizacija na preostala 4 tunela (LOT2) 40%	II Q 2025 Prethodni ugovor za sanaciju 4 tunela (LOT2) je raskinut. Ugovor za nastavak radova zaključen je u februaru 2024. g sa rokom završetka od 15 mjeseci		1.127.027 €	Investicioni grant WBIF (20 mil grant WBIF+20 mil kredit EIB banke)		
	Završetak radova na adaptaciji stanične zgrade Bijelo Polje				Realizovan o - Završen projekat	-		815.220 €	IPA fond		
	Završetak izrade tehničke dokumentacije za				Realizacija u toku	III Q 2024 Ugovoreni obim tehničke dokumentacije		766.445 €	Donacija WBIF		

	generalni remont dionice pruge Golubovci - Bar, idejnih projekatata za zamjenu uređaja i opreme za napajanje barske pruge električnom energijom Fizibiliti studije za prugu Podgorica - dr. gr. sa Albanijom.				Realizovan o - Završen projekat Tokom 2023. g je nastavljena Izrada tehničke dokumentacije za remont 3 dionice (Trebešica-Lutovo, Bioče-Podgorica i Podgorica-Golubovci 25	je najvećim dijelom izrađen. Zbog ukazane potrebe za dodatnim projektovanje m klizišta Ratac (dodatnih sredstava od 300.000 e) rok je produžen - IV Q 2025.		80.000 € 628.000 €	Donacija WBIF Donacija EU		
Operativni cilj 3.4. Unaprjeđenje uslova za proizvodnju visokokvalitetne hrane, organskog porijekla uz održiv dohodak poljoprivrednika										Održivi rast	
Indikator učinka			Početna vrijednost 2022.			Ciljna vrijednost 2025.			Ciljna vrijednost 2027.		
Broj poljoprivrednih gazdinstava upisan u registar (MPŠV)			Sjeverni region: 9.634 Središnji region: 6.352 Primorski region: 1.947			Povećanje za 5%			Povećanje za 10%		

²⁵ Projekat Izrada tehničke dokumentacije za remont 3 dionice (Trebešica-Lutovo, Bioče-Podgorica i Podgorica-Golubovci) koji se realizuje u okviru projekta TEHNIČKA POMOĆ U PRIPREMI INVESTICIONI PROJEKATA U SEKTORU SAOBRAĆAJA U CRNOJ GORI (PPF) finansiran iz donatorskih sredstava EU, nije bio naveden u Akcionom planu Strategije regionalnog razvoja Crne Gore 2023-2027, ali je realizovan u 2023.god

Aktivnost koja utiče na realizaciju OC 3.4.	Indikator rezultata za 2023. godinu	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije AAA	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	Relevantnost za region
3.4.1. Stvaranje uslova za održivi dohodak poljoprivrednih gazdinstava i povećanje otpornosti poljoprivrednog sektora ²⁶	Indikator rezultata: Iznos subvencija za podršku dohotku poljoprivrednika/ca Početna vrijednost 2022: 14.082.485,73 € Ciljna vrijednost 2023: 18.112.050,20 € (Sjeverni 15 mil. €; Središnji 3 mil. €; Primorski region 112.050,20 €)	Vodeća institucija: MPŠV	III Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano <u>Sjeverni region:</u> 9.179.947,51 € <u>Središnji region:</u> 6.328.997,46 € <u>Primorski region:</u> 700.918,59 €		Ukupno 18.112.050,20€ Sjeverni region 15.000.000 €; Središnji region 3.000.000 €; Primorski region 112.050,20 €	Ukupno 16.209.863,56 € Sjeverni region: 9.179.947,51 € Središnji region: 6.328.997,46 € Primorski region: 700.918,59 €	Nacionalni budžet 16.209.863,56	Nastaviti implementaciju mjera u narednom periodu.	Svi region.
3.4.2. Jačanje konkurentnosti poljoprivrede i ruralnih područja kroz podsticanje investicija u fizički kapital na poljoprivrednim gazdinstvima ²⁷	Indikator rezultata: Iznos dodijeljene podrške za modernizaciju poljoprivrede i ruralnih područja Početna vrijednost 2022: 4.354.214,58 € Ciljna vrijednost 2023: 8.164.166,70 € (Sjeverni 5 mil. €;	Vodeća institucija: MPŠV	III Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano <u>Sjeverni region:</u> 4.227.152,95 € <u>Središnji region:</u> 12.592.949,65 € <u>Primorski region:</u> 471.016,11 €		Ukupno: 19.651.666,70 Sjeverni region 9.000.000 €; Središnji region 8.000.000 €; Primorski region 2.651.666,70 € Nacionalni budžet 8.164.166,70 € IPA	Ukupno: 17.291.118,71 Sjeverni region: 4.227.152,95 € Središnji region: 12.592.949,65 € Primorski region: 471.016,11 €	Nacionalni budžet 8.610.080,46 IPA 8.681.038,25	Nastaviti implementaciju mjera u narednom periodu.	Svi region.

²⁶ Aktivnost obuhvata sljedeće mjere tržišno-cjenovne politike iz Agrobudžeta za 2023. godinu: 1.1.1. Direktna plaćanja u stočarskoj proizvodnji, 1.1.2. Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka, 1.1.3. Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu, 1.1.4. Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji, 1.1.5. Direktna plaćanja za mladog poljoprivrednika, 1.1.6. Proizvodno vezana plaćanja u biljnoj proizvodnji, 1.2.1. Program unaprjeđivanja pčelarstva, 1.2.2. Program besplatne distribucije voća, povrća, mlijeka i mlječnih proizvoda u školama, 1.2.3. Mjere posebne podrške za vino.

²⁷ Aktivnost obuhvata sljedeće mjere ruralnog razvoja iz Agrobudžeta za 2023. godinu: 2.1.2. IPARD II program, 2.1.3. Podrška investicijama u primarnoj biljnoj proizvodnji, 2.1.4. Podrška zasnivanju i održavanju matičnih zasada određenih voćnih vrsta, 2.1.5. Podrška dostizanja standarda dobrobiti životinja u stočarstvu, 2.1.6. Podrška unaprjeđenju kvaliteta sirovog mlijeka, 2.1.8. Podrška nabavci priplodnih grla u čistoj rasi, 2.1.9. Podrška za nabavku mehanizacije, priključaka i opreme u funkciji primarne proizvodnje, 2.1.10. Podrška investicijama za izgradnju bunara i bistijerni, 2.1.11. Podrška pokretanju i razvoju poslovanja mladih poljoprivrednika, 2.1.12. Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka.

	Središnji 2 mil. €; Primorski region 1.164.166,70 €)						11.487.500,00 €				
3.4.3. Jačanje konkurentnosti sektora privrednog ribolova na moru i Skadarskom jezeru i sektora akvakulture kroz podsticanje investicija u fizički kapital ²⁸	Indikator rezultata: Iznos finansijske podrške/Broj podržanih ribara/uzgajivača Početna vrijednost 2022: 361.200 € Ciljna vrijednost 2023: 499.000 €; Realizovane aktivnosti održivog upravljanja i očuvanja resursa ribe i drugih morskih organizama, shodno planu za 2023.	Vodeća institucija: MPŠV	III Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano <u>Sjeverni region:</u> 30.000,00 €; 1 ribar/uzgajivač <u>Središnji region:</u> 80.000,00 €; 43 ribara/uzgajivača <u>Primorski region:</u> 385.000,00 €; 73 ribara/uzgajivača		Ukupno: 499.000 € Sjeverni region 32.000 € Središnji region 57.000 € Primorski region 410.000 €	Ukupno: 495.000,00 € Sjeverni region: 30.000,00 € Središnji region: 80.000,00 € Primorski region: 385.000,00 €	Nacionalni budžet 495.000,00 €	Nastaviti implementaciju mjera u narednom periodu.	Svi regioni.
3.4.4. Stvaranje uslova za održivi dohodak i povećanje otpornosti uzgajališta akvakulture/marikulture ²⁹	Indikator rezultata: Iznos subvencija za podršku dohotku uzgajivača Početna vrijednost 2022: 65.939 € Ciljna vrijednost 2023: 135.000 €	Vodeća institucija: MPŠV	III Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano <u>Sjeverni region:</u> 54.000,00 € <u>Središnji region:</u> 20.000,00 € <u>Primorski region:</u> 60.000,00 €		Ukupno: 135.000 € Sjeverni region 37.500 €; Središnji region 37.500 €; Primorski region 60.000 €	Ukupno: 134.000,00 € Sjeverni region: 54.000,00 € Središnji region: 20.000,00 € Primorski region: 60.000,00 €	Nacionalni budžet 134.000,00 €		Svi regioni.

²⁸ Aktivnost obuhvata sljedeće mjere iz Agrobudžeta za 2023. godinu: 5.1.1. Modernizacija profesionalne ribolovne flote za ulov demerzalnih resursa; 5.1.2. Modernizacija profesionalne ribolovne flote za ulov pelagičnih resursa; 5.1.3. Modernizacija profesionalne ribolovne flote u malom privrednom ribolovu; 6.1.2. Unaprjeđenje privrednog ribolova na Skadarskom jezeru; 5.2.1. Poboljšanje konkurentnosti i efikasnosti sektora marikulture; 6.2.1 Poboljšanje konkurentnosti i efikasnosti sektora slatkovodne akvakulture.

²⁹ Aktivnost obuhvata sljedeće mjere iz Agrobudžeta za 2023. godinu: 5.2.2. Direktna plaćanja u marikulturi-uzgoj školjaka; 6.2.2. Direktna plaćanja u akvakulturi.

3.4.5. Unaprjeđenje uslova za proizvodnju visokokvalitetne i sigurne hrane, organskog porijekla na održiv način ³⁰	Indikator rezultata: Iznos dodijeljene podrške/Broj podržanih proizvođača Početna vrijednost 2022: 617.613,38 € Ciljna vrijednost 2023: 800.000,00 €	Vodeća institucija: MPŠV	III Q 2023.	IV Q 2023.	Realizovano Sjeverni region: 453.572,48 € 388 proizvođača Središnji region: 194.988,43 € 83 proizvođača Primorski region: 23.556,39 € 14 proizvođača		Ukupno: 800.000,00 € Sjeverni region 500.000 €; Središnji region 200.000 €; Primorski region 100.000 €	Ukupno: 672.117,30 € Sjeverni region: 453.572,48 € Središnji region: 194.988,43 € Primorski region: 23.556,39 €	Nacionalni budžet 672.117,30 €		Svi regioni.
Operativni cilj 3.5. Zaštita životne sredine, razvoj energetike, unaprjeđenje energetske efikasnosti, adaptacija i mitigacija efekata klimatskih promjena										Održivi rast	
Indikator učinka			Početna vrijednost 2022.			Ciljna vrijednost 2025.			Ciljna vrijednost 2027.		
Broj uspostavljenih sistema i izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i proširenja primarne i sekundarne kanalizacione mreže (MEPPU)			Sjeverni region: 9 Središnji region: n/a Primorski region: n/a			Sjeverni region: 15 Središnji region: 6 Primorski region: 6			Sjeverni region: 16 Središnji region: 7 Primorski region: 7		
Procenat smanjenja zagađenosti vazduha (mjereno PM2.5; MEPPU, JLS)			Sjeverni region: relevantno mjerenje u Bijelom Polju i Pljevljima gdje su srednje godišnje koncentracije u 2021. godini bile 37µg/m3 odnosno 32µg/m3 Središnji region: relevantno mjerenje u Podgorici i Nikšiću gdje su srednje godišnje koncentracije u 2021. godine bile 22µg/m3 u Podgorici i 23µg/m3 u Nikšiću Primorski region: relevantno mjerenje u Baru gdje je 2021. godine srednja godišnja koncentracija bila 11µg/m3			Sjeverni region: treba biti određena Središnji region: treba biti određena Primorski region: 1.3 puta iznad dozvoljenog limita			Sjeverni region: treba biti određena Središnji region: treba biti određena Primorski region: na nivou dozvoljenog limita		

³⁰ Aktivnost obuhvata sljedeće mjere za održivo gazdovanje prirodnim resursima i podrške opštim servisima u poljoprivredi iz Agrobudžeta za 2023. godinu: 2.2.1. Očuvanje autohtonih genetičkih resursa u poljoprivredi, 2.2.2. Podrška organskoj proizvodnji, 3.5. Politika kvaliteta – šeme kvaliteta, 3.7. Uvođenje standarda kvaliteta i bezbjednosti hrane.

Broj dodatno revitaliziranih i modernizovanih elektrana, koje pozitivno utiču na smanjenje emisije CO2 (MKI)			Sjeverni region: 2			Sjeverni region: 3			Sjeverni region: 3		
Broj nesaniranih ekoloških crnih tačaka (MEPPU, JLS)			Primorski region: 1			Primorski region: 0			Primorski region: 0		
Aktivnost koja utiče na realizaciju OC 3.5.	Indikator rezultata za 2023. godinu	Nadležne institucije	Datum početka	Planirani datum završetka	Status realizacije AAA	Novi rok za realizaciju (uz odgovarajuće obrazloženje)	Sredstva planirana	Sredstva realizovana	Izvor finansiranja	Preporuke za naredni period sprovođenja	Relevantnost za region
3.5.1. Rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih trafostanica i dalekovoda u nadležnosti CEDIS-a ³¹	Indikator rezultata: Broj rekonstruisanih/adaptiranih postojećih trafostanica (TS) i dalekovoda (DV)/Broj novih izgrađenih TS i DV Početna vrijednost 2022: 16,315,194.00 € Ciljna vrijednost 2023: <u>Sjeverni region:</u> Planirana izgradnja 14 TS; Planirana rekonstrukcija/adaptacija 14 TS; Planirana izgradnja 27 DV; Planirana rekonstrukcija/adaptacija 4 DV; <u>Središnji region:</u> Planirana izgradnja 30 TS; Planirana rekonstrukcija/adaptacija 29 TS; Planirana izgradnja 13 DV; Planirana	Vodeća institucija: MKI Ključni partner: CEDIS	I Q 2023.	IV Q 2023.	Djelimično Sjeverni region: Završena izgradnja 6 TS; Završena rekonstrukcija/adaptacija 5 TS; Završena izgradnja 2 DV; Završena rekonstrukcija/adaptacija 2 DV; Središnji region: Završena izgradnja 9 TS; Završena rekonstrukcija/adaptacija 20 TS; Završena rekonstrukcija/adaptacija 3 DV;	Realizacija predviđenih radova nije realizovana u potpunosti u predviđenom roku zbog procesa javnih nabavki i rješavanja imovinsko-pravnih odnosa, teško je predvidjeti dinamiku sprovođenja aktivnosti.	36.871.965 €	24.478.361 €	CEDIS 24.478.361 €	Unaprijediti proces javnih nabavki i intenzivirati aktivnosti na rješavanju imovinsko-pravnih odnosa.	Svi region.

³¹ Aktivnosti koje će biti u kontinuitetu realizovane.

	rekonstrukcija/adaptacija 8 DV; Primorski region: Planirana izgradnja 35 TS; Planirana rekonstrukcija/adaptacija 29 TS; Planirana izgradnja 14 DV; Planirana rekonstrukcija/adaptacija 5 DV.				Primorski region: Završena izgradnja 9 TS; Završena rekonstrukcija/adaptacija 20 TS; Završena izgradnja 6 DV.						
3.5.2. Rekonstrukcija postojećih i izgradnja novih trafostanica i dalekovoda u nadležnosti CGES ³²	Indikator rezultata: Broj rekonstruisanih/adaptiranih postojećih trafostanica (TS) i dalekovoda (DV)/Broj novih izgrađenih TS i DV Početna vrijednost 2022: 11.495.000,00 € Ciljna vrijednost 2023: Dalje aktivnosti na izgradnji i rekonstrukciji objekata od kojih je najbitnija otkup električne infrastrukture za Autoput; Planiran je završetak izgradnje 3 DV i 3 TS, i rekonstrukcija 1 TS. Sjeverni region: 1 rekonstrukcija TS i	Vodeća institucija: MKI Ključni partner: CGES	I Q 2023.	IV Q 2023.	Djelimično <u>Sjeverni region:</u> Završena izgradnja i otkup 1 DV i 1 TS <u>Središnji region:</u> Završena izgradnja 1 DV i 1 TS <u>Primorski region:</u> /	IV Q 2024. Novi rok za završetak izgradnje i rekonstrukcije objekata je 2024. godina. Prolongirana je realizacija planiranih aktivnosti zbog rješavanja imovinsko-pravnih odnosa, postupaka eksproprijacije, kašnjenja u izvođenju radova uzrokovana nepovoljnim vremenskim prilikama.	35.002.000 € KfW, EBRD, Grant, Komercijalna banka, Sopstvena sredstva	22.152.479,94€	KfW 45.991,83€ EBRD 133.855,49€ Grant 44.600,64€ Komercijalna banka 16.623.112,88 € Sopstvena sredstva - CGES 5.304.916,10 €	Uspostaviti saradnju sa resornim ministarstvom u cilju nalaženja rješenja na izgradnji DV u opštini Pljevlja i u opštini Žabljak.	Svi regioni.

³² Aktivnosti koje će biti u kontinuitetu realizovane.

	izgradnja 3 nova; Središnji region: izgradnja 3 nova; Primorski region: n/a										
3.5.3. Izgradnja novih elektrana za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije (solarna, energija vjetra)	Indikator rezultata: Izgrađene nove elektrane Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023: <u>Sjeverni region:</u> Nastavljene aktivnosti na izgradnji ostalih malih hidroelektrana na osnovu zaključenih ugovora o koncesiji, kao i aktivnosti na izgradnji hidroelektrane Komarnica <u>Središnji region:</u> Realizovane aktivnosti na projektu izgradnje vjetroelektrana - VE Gvozd, Realizovane aktivnosti na izgradnji solarne elektrane Velje Brdo; <u>Primorski region:</u> realizovane aktivnosti na izgradnji vjetroelektrane na Brajićima, solarna	Vodeća institucija: EPCG Ključni partner: MEIR	I Q 2018.	IV Q 2026.	Djelimično Sjeverni region: U 2023. godini nije završena izgradnja nijedne mHE na osnovu zaključenih ugovora o koncesiji. Vlada Crne Gore je na sjednici od 27.07.2023. izdala UTU za mHE „Otilovići“ u skladu sa članom 218a Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata. Za HE Komarnica nije pribavljena saglasnost Agencije za zaštitu životne	Aneks ugovora o koncesiji za mHE „Otilovići“ potpisan je 23.11.2023. kojim su redefinisani rokovi za početak I faze, koji se računa od datuma izdavanja UTU i traje 18 mjeseci.	Ukupno: 27.504.000 € Sjeverni region: 1.452.000,00 € Središnji region: 24.602.000,00 € Primorski region 1.450.000,00 € *HE Komarnica 852.000,00 €, *mHE Otilovići 600.000,00 € *VE Gvozd 24.602.000,00 € *SE Briska gora 1.450.000,00 €	Ukupno: 632.989,00 € Sjeverni region: 632.989,00 € *HE Komarnica 632.989,00 € *mHE Otilovići - *VE Gvozd - *SE Briska gora -	EPCG 632.989,00 €	Poboljšanje međusektorske saradnje u cilju nastavka realizacije planiranih projekata. Izrada tehničke dokumentacije za mHE „Otilovići“.	Svi regioni.

	elektrana Briska Gora				sredine na Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu. <u>Središnji region:</u> 19.06.2023 . potpisan Ugovor o korporativ nom zajmu u iznosu 82 mil. € za potrebe finansiranj a izgradnje VE Gvozd i potrebne infrastrukt ure za priključenj e na elektroene rgetski sistem Crne Gore bez predviđen og učešća investitora, između EBRD, EPCG i projektne kompanije „Green Gvozd“ DOO. 05.12.2023 . potpisan						
--	-----------------------	--	--	--	---	--	--	--	--	--	--

					je ugovor o nabavci transformatora 33/110kV, 80MVA. U 2023. nije bilo aktivnosti oko pripreme tenderskog postupka za SE Velje brdo. <u>Primorski region:</u> Planska dokumentacija za SE Briska gora i VE Brajići nije donijeta u 2023. godini.						
3.5.4. Revitalizacija i rekonstrukcija postojećih energetskeh infrastrukturnih kapaciteta	Indikator rezultata: Revitalizovana HE Piva; Revitalizovana HE Perućica; Prilagođavanje rada termoelektrane propisanim uslovima; Rekonstrukcija postojećih mHE Početna vrijednost 2022: HE Piva 2.860.544 €, HE Perućica 4.067.332 €, TE	Vodeća institucija: EPCG Ključni partner: MEIR	I Q 2018.	IV Q 2025.	Djelimično Sjeverni region: HE Piva Radovi na agregatu A1 su odloženi zbog kvara na blok transformatoru agregata A2. Izvođač je isporučio	Radovi na agregatu A1 nijesu izvedeni po planu u 2023. godini i odloženi su zbog kvara na blok transformatoru agregata A2. Izvođač je isporučio opremu za agregat A1.	Ukupno: 29.866.576,00	Ukupno: 19.471.969	EPCG i sredstva obezbijeđena kroz kreditni aranžman sa KfW bankom	HE Piva - Nastavak radova na rekonstrukcij i agregat A1 HE Perućica - Nastavak aktivnosti na rekonstrukcij i modernizacij i HE Perućica u skladu sa dinamikom	Svi regioni.

	Pljevlja 7.277.938 €, Rekonstrukcija postojećim mHE: n/a Ciljna vrijednost 2023: <u>Sjeverni region:</u> Završetak aktivnosti na rekonstrukciji i modernizaciji HE Piva Faza II, Agregat A1/Završetak dijala aktivnosti projekta Ekološke rekonstrukcije TE Pljevlja. <u>Središnji region:</u> Dio ugovornih aktivnosti na rekonstrukciji i modernizaciji HE Perućica Faza II, kao i završni dio aktivnosti na rekonstrukciji i modernizaciji kanala Opačica i Moštanica. Realizacija potpisanog ugovora sa izvođačem na rekonstrukcija dvije mHE, Podgor i Rijeka Crnojevića <u>Primorski region:</u> /				opremu za agregat A1 i oprema je u elektrani. Dio aktivnosti na rekonstrukciji agregata A1 su u toku. TE Pljevlja Građevinski i radovi završeni su preko 80%, počeli su radovi na postavljanju elektro i mašinskih instalacija na postrojenju za odsumporavanje, rashladno m tornju, postrojenjima za preradu otpadnih voda, i sistemu za transport pepela i šljake. Najveći dio opreme iz Kine već je		*HE Piva 2.930.602 € *TE Pljevlja 17.355.372 € *HE Perućica 8.570.602 € *Rekonstrukcija dvije mHE 1.010.000 €	*HE Piva 428.686€ *TE Pljevlja 12.000.000€ *HE Perućica 6,033,283 € *Rekonstrukcija mHE 1.010.000 €	Za HE Piva i TE Pljevlja izvor finansiranja u navedenim iznosima je EPCG (sopstvena sredstva), za TE Pljevlja su sredstva iz kredita kfw banke	utvrđenom ugovorom. TE Pljevlja - Očekuje se da u najskorije vrijeme budu završeni arhitektonski i radovi, tako da bi ugradnja opreme mogla da se odvijati tokom zimskog perioda. Rekonstrukcija mHE - Očekivanja su da će se rekonstrukcija pomenute dvije mHE završiti prije roka utvrđenog ugovorom.	
--	--	--	--	--	--	--	---	---	---	--	--

					zaprimljen u Termoelek trani. <u>Središnji</u> <u>region:</u> HE Perućica - Realizacija rekonstruk cije i moderniza cije HE Perućica Faza II teče ugovoreno m dinamikom . U toku je izrada Glavnog projekta za rekonstruk ciju zatvaračnic e Povija kao i izrada Idejnog projekta za rekonstruk ciju agregata A6 i A7 kao i parcijalnu rekonstruk ciju sistema. Rekonstru kcija mHE - Sve aktivnosti planirane							
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

					za 2023. odvijaju se u skladu sa planom, dijelom čak i ubrzanom dinamikom. Završena je revizija glavnog projekta rekonstrukcije mHE Rijeka Crnojevića i Podgor i započete aktivnosti na rekonstrukciji. <u>Primorski region: /</u>						
3.5.5. Finansijska podrška domaćinstvima i privredi u cilju izgradnje fotonaponskih sistema	Indikator rezultata: Instalisana snaga i broj izgrađenih fotonaponskih sistema na krovovima kuća kroz Realizaciju projekta "Solar" 3000+ i projekta Solar "500"+ Početna vrijednost 2022: Preko projekta "Solar" 3000+ izgrađena su 916 fotonaponska sistema ukupne instalisane snage 6,032 kW, a preko	Vodeća institucija: MEIR Ključni partner: EPCG - solar	U kontinuitetu	U kontinuitetu	Realizovano Projekat 3000+ i 500 + ukupne instalisane snage 30 MW završen je u decembru 2023. godine. U 2023. godini su na ukupno 2380 objekata	Započete su aktivnosti na sprovođenju i realizaciji projekta 5000 +, ukupne instalisane snage 70 MW. Tenderske procedure EPCG su u fazi realizacije, a nakon nabavke opreme i materijala, počće montaža fotonaponskih	Ukupno: 1.931.025 Na dan 07.04.2023. godine od početka projekta "Solar" 3000+ fakturirano (ugradnja fotonaponskih sistema) je 1.244.250,00 €, i preko projekta Solar "500"+ 686.775,00 €.	Ukupno: 11.550.988,89	Prema podacima EPCG AD Nikšić, na osnovu stvarno fakturiranih 1581 korisnika za projekat 3000+ i 500+, fakturisan je iznos od 11.550.988,89 € sa PDV-om. Iznos subvencije od 20 % iznosio je	Veća aktivnost na tržištu i proširenje broja korisnika.	Svi region.

	projekta Solar "500"+ 70 fotonaponskih sistema ukupne instalisane snage 2,507 kW Ciljna vrijednost 2023: Do kraja juna t.g. završetak aktuelnog projekta Solari 3000+ i 500+ (ukupno 30MW), započete aktivnosti na pripremi i pokretanju (raspisivanju tendera) novog projekta Solari 5000+, koji predviđa ugradnju novih 70 MW. U zavisnosti od trajanja tenderskih procedura za nabavku potrebne opreme i mogućih žalbi ponuđača, biće definisan početak realizacije radova na instalaciji fotonaponskih sistema.				montirani fotonaponski sistemi/solarne elektrane. Započete su aktivnosti na sprovođenju i realizaciji projekta 5000 +, ukupne instalisane snage 70 MW.	sistema. Realizacija će se sprovoditi kontinuirano.			2.310.197,78 €.		
3.5.6. Izgradnja, rekonstrukcija i sanacija sistema za upravljanje otpadnim vodama	Indikator rezultata: broj izgrađenih/ rekonstruisanih/ saniranih sistema za upravljanje otpadnim vodama	Vodeća institucija: MEPPU Ključni partner: JLS, Privatni investitori, UzKP	I Q 2023.	IV Q 2023.	Djelimično		Ukupno: 3.845.000 € 345.000,00 € (svi regioni) 1.500.000,00 € (Buljarica, Budva) - KFW	Ukupno: 2.891.316 € Sjeverni region 136.451 € Središnji region 1.085.174 € Primorski region	Kapitalni budžet 629.363 € KFW i WBIF 1.194.274 € EIB 1.067.679 €		Svi regioni

	Početna vrijednost 2022: <u>Sjeverni region:</u> Završena izgradnja sistema za tretman komunalnih otpadnih voda u Andrijevici, sa sistemom za tretman mulja (Kapitalni budžet, Centar za međunarodnu saradnju Slovenije); Završena izgradnja sistema za tretman komunalnih otpadnih voda u Petnjici, sa sistemom za tretman mulja (Kapitalni budžet, Centar za međunarodnu saradnju Slovenije); Raspisan je tender za unaprjeđenje stanja postrojenja za tretman otpadnih voda u Pljevljima (EIB Banka); <u>Središnji region:</u> Nastavljene su aktivnosti na izgradnji kolektorskog sistema u Podgorici (WBIF Fond); <u>Primorski region:</u> Završena je kanalizaciona					2.000.000 € (Risan,Perast)	1.669.691 €			
--	--	--	--	--	--	-------------------------------	-------------	--	--	--

	pumpna stanica Volujica u Baru (KSW Banka); Otpočete aktivnosti (raspisan tender) za izgradnju kolektorskog sistema za Risan i Perast (WBIF Fond); Nastavljene aktivnosti na izgradnji kanalizacionog sistema u Ulcinju (EIB Banka) Ciljna vrijednost 2023: <u>Sjeverni region:</u> Nastavak aktivnosti na izgradnji PPOV-a u Bijelom Polju; <u>Središnji region:</u> Nastavak aktivnosti na izgradnji PPOV-a u Podgorici;				<u>Sjeverni region:</u> Nerealizovano - PPOV u Bijelom Polju Realizovano - PPOV u Pljevljima - realizovana i dobijena upotrebna dozvola. <u>Središnji region</u> - PPOV i kolektor u Podgorici – realizuje se	Projekat PPOV Pljevlja je realizovan, preostalo je plaćanje poslednje isplate u iznosu od 13.200,00 € za nadzor u 2024. g Realizacija aktivnosti na izgradnji PPOV i kolektora u Podgorici se odvija kontinuirano u	Nije bilo u AP ³³	136.451,28 € 927.110,66 €	EIB 136.451,28 € KfW Kreditna sredstva, WBIF Grant sredstva, Glavni grad Podgorica		
--	--	--	--	--	--	---	---	---	--	--	--

³³ Prilikom prikupljanja informacija o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu, dostavljena je informacija da su planirana sredstva za realizaciju aktivnosti izgradnje PPOV u Podgorici bila predviđena u iznosu od 4.216.581,01 €.

					kontinuirano	višegodišnjem periodu - Izgradnja kanalizacione mreže u Vranjini (iznos investicije je 283.466,44 €) je započeta u IV Q 2023. Rok za završetak radova je 2024. godina.	Nije bilo u AP	158.063,50 €	Kapitalni budžet 158.063,50 €		
					Izgradnja kanalizacione mreže u Vranjini – započeti radovi	- Izgradnja PPOV-a u Herceg Novom je u završnoj fazi (iznos investicije je 717.694,00 €) Rok za završetak radova je 2024. godina.	 ³⁴	471.299,84 €	Kapitalni budžet 471.299,84 €		
					PPOV u Herceg Novom – završni radovi	Projekat izgradnje infrastrukture za otpadne vode za Risan i Perast realizuje se u višegodišnjem periodu. Rok za realizaciju projekta je II kvartal 2025. Glavni razlozi odlaganja	2.000.000 € (Risan, Perast)	267.163,06 € (konsultantske usluge)	Kredit KFW banke, WBIF		
					Izgradnja infrastrukture za otpadne vode za Risan i Perast – realizacija u toku						

Primorski region:
Nastavak aktivnosti na projektima unaprjeđenja PPOV-a u Budvi, Buljarici i Herceg Novom; Kolektorski sistem Risan-Perast

³⁴ Prilikom prikupljanja informacija o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu, dostavljena je informacija da su planirana sredstva za realizaciju aktivnosti izgradnje PPOV u Herceg Novom bila predviđena u iznosu od 471.299,84 €.

					projekta su nedovoljna finansijska sredstva za realizaciju i neriješena imovinsko-pravna pitanja. Izgradnja kanalizacione mreže u Ulcinju – završeno 95% radova Izgradnja infrastrukture za otpadne vode za opštinu Ulcinj Izvršena sanacija oštećenog dijela podmorskog ispusta Đerane u opštini Ulcinj (cca 0,5 mil. €) Nerealizovano - PPOV za Buljaricu I Budvu	projekta su nedovoljna finansijska sredstva za realizaciju i neriješena imovinsko-pravna pitanja. Izgradnja kanalizacione mreže u Ulcinju je u završnoj fazi. Završeno je 95 % radova. Radovi će biti završeni u II kvartalu 2024. godine. Izgradnja infrastrukture za otpadne vode za Ulcinj realizuje se u višegodišnjem periodu. Rok za realizaciju projekta je IV kvartal 2025. godine. Nije otpočeta procedura javne nabavke usled	931.227,71 € /	EIB Kredit KFW banke		
--	--	--	--	--	---	--	------------------------------	------------------------------------	--	--

						nedostavljanja dokumentacije od strane Opštine Budva.					
3.5.7. Unaprjeđenje i razvoj infrastrukture u oblasti vodosnadbijevanja u urbanom i ruralnom području	Indikator rezultata: Unaprijeđen sistem vodosnadbijevanja Početna vrijednost 2022: U 2022. godini u oblasti otpadnih voda utrošeno je: 4 miliona € u primorskom regionu, 1,6 miliona € sjevernom i 11 miliona € u središnjem regionu Crne Gore. Ciljna vrijednost 2023: <u>Sjeverni region:</u> Rekonstrukcija vodovodnog sistema Žabljak, II faza (37.950,00 €); Nastavak na izgradnji cjevovoda za vrelo Bistrice (213.900,00 €); Izgradnja vodovoda u naselju Bistrica sa izvorišta Banjice – I faza (282.901,00 €); Vodosnabdijevanje na teritoriji opštine Pljevlja (6.900,00 €);	Vodeća institucija: MEPPU	I Q 2023.	IV Q 2023.	Djelimično		Ukupno: 1.162.652,00 € Sjeverni region 541.651,00 € Primorski region 621.001,00 € Kapitalni budžet 1.162.652,00 €	Ukupno: 6.217.665,09 € Sjeverni region: 1.789.705,30 € Primorski region 4.427.959,79	Kapitalni budžet 2.198.456,15 € KfW 4.019.208,94 €		Sjeverni region. Primorski region.
					<u>Sjeverni region:</u>	Nerealizovano	37.950,00 €	/	/		
					Izgradnja vodovoda u naselju Bistrica - realizuje se kontinuirano	Izgradnja vodovoda u naselju Bistrica se realizuje u višegodišnjem periodu (iznos investicije je 748.879,859 €)	213.900,00 €	113.255,25 €	Kapitalni Budžet 113.255,25 €		
					Izgradnja postrojenja za pitku vodu Plješ se realizuje se	Izgradnja postrojenja za pitku vodu Plješ se realizuje u	282.901,00 €				
							6.900,00 €	1.676.450,05 €	Kapitalni Budžet 1.676.450,05 €		

					kontinuirano	višegodišnjem periodu (iznos investicije je 4.790.245,61)					
	Primorski region: Realizovane planirane aktivnosti za 2023. godinu na izgradnji vodovodne mreže na hercegnovskom poluostrvu Luštica (621.001,00 €)				Primorski region: Izgradnja vodovodne mreže na poluostrvu Luštica - realizuje se kontinuirano	Izgradnja vodovodne mreže na poluostrvu Luštica se realizuje kontinuirano u višegodišnjem periodu (iznos investicije je 8.074.373,58 €),	621.001,00 €	408.750,85 €	Kapitalni Budžet 408.750,85 €		
					Realizovana izgradnja rezervoara Brajša kapaciteta 300m ³ , Prekidne komore Fraskanjel kapaciteta 100m ³ , položeno cca 3km novog cjevovoda u urbanoj i ruralnoj zoni u opštini Ulcinj (cca 1,4 mil.€)	IV Q 2025. Projekat rekonstrukcije i izgradnje novog cjevovoda u Ulcinju se realizuje kontinuirano u višegodišnjem periodu (ukupan iznos investicije je 24,660,000 €). Uključenjem dijela opcionih mjera u osnovni Ugovor biće prolongiran i rok za završetak	Nije bilo u AP	4.019.208,94 € (Izvođački ugovor i Konsultantski ugovor)	KfW banka 4.019.208,94 €		

						radova za dodatnih 12 mjeseci. Radovi obuhvataju rekonstrukciju postojećeg i izgradnju novog dijela cjevovoda ukupne dužine 20km (širi centar opštine Ulcinj).					
3.5.8. Unaprjeđenje regulatornog okvira i unaprjeđenje infrastrukture za upravljanje otpadom	Indikator rezultata: Donijet Zakon o upravljanju otpadom/Unaprijeđena infrastruktura za upravljanje otpadom Početna vrijednost 2022: Sjeverni region - Utrošeno sredstava u 2022. godini 15.961,9 € za tehničku dokumentaciju; Sanacija neuređenog odlagališta Plav (Projekat CMCR, Slovenija) - ukupna vrijednost 250.000 € Ciljna vrijednost 2023:	Vodeća institucija: MEPPU Ključni partner: AZŽS, JLS, Privatni investitori	II Q 2023.	IV Q 2023.	Djelimično Usvojen predlog Zakona o upravljanju otpadom i pripremljen predlog	Donošenje Zakona o upravljanju otpadom planirano je u prvoj polovini 2024. godine. Usvajanje Državnog plana	Ukupno 603.751 € Svi regioni 448.500 € Opština Kolašin 155.251 €	Ukupno: 1.991.993,41 €	Kapitalni budžet 1.991.993,41 € Izrada Državnog plana upravljanja otpadom (Fond EUIF17)		Svi regioni.

	Usvojen Zakon o upravljanju otpadom i usvojen Državni plan upravljanja otpadom; <u>Sjeverni region:</u> - Sanacija neuređenog odlagališta Zakršnica u Mojkovcu - ukupna vrijednost projekata 3.494.487,65 €; - Izrada i revizija tehničke dokumentacije i izvođenje radova na izgradnji transfer stanice i reciklažnog dvorišta sa sortirnicom u Pljevljima;				Državnog plana upravljanja otpadom.	se očekuje u drugom kvartalu 2024. godine.		1.895.389,41€			
					Sanacija neuređenog odlagališta Zakršnica u Mojkovcu	Projekat se realizuje po planiranoj dinamici. Rok za završetak je IV Q 2024.					
					Ponovljena izrada Glavnog projekta zbog nedostataka	Ugovor za izgradnju je potpisan u junu 2023. godine, ali su zbog pogrešnih katastarskih parcela uslovi promijenili. Izrada Glavnog projekta je prolongirana i očekuje se u 2024. godini.					
	Izgradnja reciklažnog dvorišta u Kolašinu - izrada i revizija projektne dokumentacije i izvođenje radova na višegodišnji projekat;				Nije bilo zainteresovanih na tenderu (ne postoji procijenje vrijednost investicije)	Za izgradnju reciklažnog dvorišta u Kolašinu se očekuje novi tender sa uslovima izgradnje – „Projektuj i izgradi“.					
	Izgradnja sanitarnih deponija, transfer				Izgradnja transfer stanice u	Izgradnja transfer stanice u		96.604,00 €.			

	stanica, reciklažnih centara i dvorišta, kao i sanacija postojećih odlagališta komunalnog otpada				Andrijevići – radovi su stopirani zbog nedostatka Glavnog projekta	Andrijevići je zaustavljena zbog nedostatka Glavnog projekta kojim nije definisano mjesto priključenja na elektrodistributivnu mrežu. Opština Andrijevica je podnijela zahtjev za izdavanje uslova za priključenje, a u zavisnosti od uslova moguća su dodatna ulaganja. Nastavak radova se očekuje u 2024.					
3.5.9. Uspostavljanje novih zaštićenih područja i podrška upravljanju i unaprjeđenju zaštićenih područja/Mapiranje ekološke mreže	Indikator rezultata: Broj zaštićenih područja na moru/broj donijetih programa upravljanja zaštićenim područjima/Procenat mapiranja ekološke mreže/Broj revidovanih studija zaštite Nacionalnih parkova	Vodeća institucija: MEPPU Ključni partner: AZŽS, Upravljači zaštićenih područja, Institut za biologiju mora, UzKP	I Q 2023.	IV Q 2023.	Djelimično Donijeto 5 Planova upravljanja za nacionalne parkove (Durmitor, Biogradska gora, Lovćen, Skadarsko jezero i Prokletije) i	Rok za završetak mapiranja ekološke mreže je 2027. godina/ Proglašenje dva zaštićena morska područja Sopot i Dražin vrt II Q 2024/3 studije revizije	Ukupno: 640.001,00 € GEF (projekat „Doprinos uspostavljanju Nature 2000“) 400.000,00 € GEF 140.000,00 € Nacionalni budžet	Ukupno: 77.438,68 €	GEF 55.438,68 € Nacionalni budžet 22.000,00 €		Svi regioni.

	Početna vrijednost 2022: n/a Ciljna vrijednost 2023: Mapiranje ekološke mreže/Uspostavljanje novih zaštićenih područja i podrška upravljanju i unaprjeđenju zaštićenih područja/Promocija zaštite i očuvanja prirode, prirodnih resursa u obalnom području, saradnja sa NVO sektorom, međunarodna saradnja i podizanje svijesti javnosti iz oblasti ekologije i prirode				2 Plana upravljanja za morska zaštićena područja „Katič“ i „Stari Ulcinj“	Nacionalnih parkova 2024.	100.001,00 €				
--	--	--	--	--	---	---------------------------	--------------	--	--	--	--

IV PREPORUKE ZA NAREDNI PERIOD SPROVOĐENJA

Na osnovu analize realizacije Akcionog plana SRR 2023-2027. za 2023. godinu, uzimajući u obzir stepen realizacije planiranih aktivnosti, ostvarene rezultate u postizanju operativnih ciljeva, prepoznate izazove i pozitivne primjere u sprovođenju aktivnosti, kao i sam proces izvještavanja, pripremljene su preporuke za naredni period.

U procesu realizacije Strategije regionalnog razvoja posebno obratiti pažnju na sljedeće:

- U narednim fazama planiranja, koordinacije, sprovođenja i izvještavanja SRR 2023-2027, potrebno je uspostaviti bolju komunikaciju i saradnju između nadležnih institucija za realizaciju politike regionalnog razvoja.
- U okviru narednog Akcionog plana, čija je izrada planirana za period 2024-2025, neophodno je pažljivo definisati aktivnosti za sprovođenje operativnih ciljeva, postaviti adekvatne indikatore rezultata sa akcentom na regione, predvidjeti potrebna sredstva sa izvorima finansiranja, kao i rokove za njihovu realizaciju. Takođe, planom je potrebno obuhvatiti i projekte koje realizuju lokalne samouprave.
- U narednom periodu treba posvetiti posebnu pažnju svim djelimično realizovanim i nerealizovanim aktivnostima kako bi se postigli što bolji rezultati u daljem sprovođenju SRR 2023-2027. Prilikom realizacije projekata potrebno je uspostaviti stalni nadzor kako bi se pravovremeno reagovalo na probleme uzrokovane nepredviđenim okolnostima tokom realizacije. Takođe, pažnju treba posvetiti početnoj fazi, odnosno kvalitetnoj pripremi i projektovanju, kako bi se izbjegle naknadne intervencije i promjene koje mogu uticati na dinamiku realizacije i visinu troškova.
- Kada je pitanju izvještavanje prema indikatorima, neophodno je obezbijediti konzistentnost koristeći podatke zvaničnih proizvođača statistike. Takođe, treba voditi računa o korišćenju drugih izvora koji mogu biti nepouzdati i zavisiti od trenutne dostupnosti podataka. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se razvili podaci na nivou JLS koji su značajni za praćenje efekata sprovođenja politike ravnomernog regionalnog razvoja.

Pored opštih preporuka, kao odgovor na konkretne izazove u realizaciji aktivnosti i postizanju postavljenih ciljeva, definisane su sledeće preporuke:

Strateški cilj 1: Jačanje funkcionalnosti JLS kroz sistemsko upravljanje regionalnim razvojem

- U okviru operativnog cilja 1.1. Jačanje funkcionalnosti JLS i fiskalnih pozicija manje razvijenih opština potrebno je intenzivirati započete aktivnosti na izmjeni postojeće regulative u vidu: unaprjeđenja metodologije za izračunavanje indeksa razvijenosti JLS, izmjena Zakona o finansiranju lokalnih samouprava i Izmjene i dopune Zakona o regionalnom razvoju i uključivanjem dodatnih kriterijuma za podsticaje za finansiranje razvojnih projekata dvije ili više opština kroz izmjenu postojeće zakonske regulative. Takođe, potrebno je nastaviti jačanje kapaciteta JLS za pripremu i realizaciju projekata iz EU fondova.
- U dijelu operativnog cilja 1.2. Unaprjeđenje mehanizma koordinacije u sprovođenju politike regionalnog razvoja neophodno je unaprijediti saradnju sa ciljem bolje koordinacije i nadzora nad sprovođenjem SRR. Očekuje se proaktivnija uloga Partnerskog savjeta za

regionalni razvoj i eventualna promjena institucionalnog okvira kroz objedinjavanje određenih nadležnosti vezanih za punu implementaciju strategije i politike regionalnog razvoja.

Strateški cilj 2: Ostvarenje održivog ekonomskog razvoja regiona kroz jačanje ljudskih potencijala i podsticanje zapošljavanja radi poboljšanja kvaliteta života

- Kada je u pitanju operativni cilj 2.1. Unaprjeđenje ljudskog kapitala kroz poboljšanje kvaliteta obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite potrebno je nastaviti sa realizacijom započetih i intenzivirati aktivnosti na realizaciji novih projekata sa ciljem poboljšanja obrazovne i zdravstvene infrastrukture. Posebno treba obratiti pažnju prilikom izrade projektne dokumentacije, kako bi se izbjegle naknadne izmjene ili ponovna izrada, što u kasnijim fazama utiče na dinamiku realizacije i visinu troškova. Takođe, u narednom periodu treba nastaviti sa izučavanjem STEM programa (programa prirodnih nauka) u osnovnim, srednjim školama i na fakultetima, kao i nastaviti stručno usavršavanje nastavnika/ca u skladu sa potrebama.
- Za ostvarivanje operativnog cilja 2.3. Povećanje efikasnosti i učinkovitosti populacione politike potrebno je intenzivirati aktivnosti na pripremi analize postojećeg stanja i ciljeva populacione politike, odnosno donošenje strateškog okvira za populacionu politiku sa ciljem ublažavanja negativnih demografskih trendova.
- U okviru operativnog cilja 2.2. Povećanje stope zaposlenosti i smanjenje neformalne zaposlenosti neophodno je nastaviti sa programima aktivne politike zapošljavanja sa akcentom na zapošljavanje mladih, intenzivirati aktivnosti na planu identifikacije potreba lokalnih tržišta rada i animiranje poslodavaca za obezbjeđenje nedostajuće radne snage kroz saradnju sa ZZZCG. Paralelno, potrebno je sprovesti konkretne aktivnosti na suzbijanju neformalne ekonomije i revidirati socijalnu politiku kroz izmjene Zakona o socijalnoj i dječijoj zaštiti sa ciljem podsticanja radno sposobnog stanovništva na zaposlenje.

Strateški cilj 3: Povećanje konkurentnosti regiona zasnovano na unaprjeđenju infrastrukture, poboljšanju poslovnog ambijenta i razvoj prioriternih sektora i sektora sa potencijalom rasta

- Kada je u pitanju operativni cilj 3.1. Povećanje regionalne konkurentnosti u narednom periodu treba nastaviti sa podrškom preduzećima kroz kreditne linije IRFCG za rast konkurentnosti privrede, kao i podrškom ministarstava i drugih organizacija kroz programe za razvoj inovacija i stratapova, unaprjeđenje konkurentnosti privrede, razvoj i promociju zanatstva, podsticanje direktnih investicija u turizmu i ugostiteljstvu i sl. U pogledu razvoja inovacione infrastrukture, u skladu sa potrebama preduzeća, potrebno je obezbijediti funkcionalnost NTP u Podgorici i Doma digitalne revolucije u Nikšiću, kroz realizaciju započetih radova. Na planu daljeg unaprjeđenja ICT infrastrukture za rast konkurentnosti potrebno je nastaviti aktivnosti na razvoju nacionalne broadband mreže nove generacije i razvoju infrastrukture za širokopojasni pristup internetu čime će se povećati pokrivenost, odnosno dostupnost širokopojasnog interneta.
- U okviru operativnog cilja 3.2. Razvoj prioriternih sektora i sektora sa potencijalom rasta sa fokusom na diverzifikaciju turističkog proizvoda, prerađivačku industriju i valorizaciju kulturne baštine potrebno je intenzivirati aktivnosti na pripremi neophodne projektne dokumentacije i izgradnji ski-centara i prateće infrastrukture za zimski turizam, kao i na valorizaciji Đalovića pećine. Takođe, u cilju unaprjeđenja kvaliteta i raznovrsnosti turističke

ponude treba nastaviti sa podsticajnim mjerama u turizmu i na razvoju brenda grada i/ili regiona. Podršku daljem razvoj prioritetnih sektora treba usmjeriti na unaprjeđenje konkuretnosti, modernizaciju procesa, primjenu mjera energetske efikasnosti, razmjenu znanja, inovacija i povezivanje sa drugim sektorima. U dijelu koji se odnosi na kulturu treba nastaviti aktivnosti na rekonstrukciji objekata kulture i sufinansiranje programa i projekata u oblasti kulturno-umjetničkog stvaralaštva, projekata za razvoj kreativnih industrija i projekata Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara Crne Gore.

- U dijelu koji se odnosi na operativni cilj 3.3. Unaprjeđenje saobraćajne infrastrukture neophodno je intenzivirati aktivnosti na realizaciji započetih radova putne infrastrukture, kao i na stvaranje preduslova za realizaciju novih projekata kroz izradu potrebne projektne dokumentacije i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa. Potrebno je posebno obratiti pažnju na kvalitet izrade projektne dokumentacije i nadzor nad izvođenjem radova u skladu sa zadatim rokovima. Kada je u pitanju rekonstrukcija i modernizacija željezničke infrastrukture potrebno je nastaviti realizaciju započetih aktivnosti u skladu sa planiranom dinamikom.
- Kada je u pitanju operativni cilj 3.4. Unaprjeđenje uslova za proizvodnju visokokvalitetne hrane, organskog porijekla uz održiv dohodak poljoprivrednika predlaže se nastavak podrške sektoru poljoprivrede i ribarstva kroz subvencije za stvaranje uslova za održivi dohodak i povećanje otpornosti, dalje jačanje konkurentnosti kroz podsticanje investicija u fizički kapital, kao i unaprjeđenje uslova za proizvodnju visokokvalitetne i sigurne hrane, organskog porijekla na održiv način.
- Za ostvarivanje operativnog cilja 3.5. Zaštita životne sredine, razvoj energetike, unaprjeđenje energetske efikasnosti, adaptacija i mitigacija efekata klimatskih promjena potrebno je intenzivirati aktivnosti na razvoju prenosne i distributivne elektromreže, rekonstrukciji i modernizaciji postojećih proizvodnih energetske kapaciteta i izgradnji novih proizvodnih kapaciteta iz OIE. U tom smislu, preporučuje se uspostavljanje saradnje svih aktera u cilju nalaženja rješenja za otvorena pitanja, unaprjeđenje procesa javnih nabavki, rješavanje imovinsko-pravnih odnosa, kao i izrada i usvajanje planske dokumentacije kao preduslova za realizaciju planiranih investicija za OIE. U dijelu razvoja infrastrukture za upravljanje otpadom potrebno je intenzivirati aktivnosti na otklanjanju nedostataka u projektima kao preduslov za nastavak radova. Na polju zaštite prirode predlaže se nastavak aktivnosti na mapiranju ekološke mreže, dalja zaštita morskih područja, kao i revizija studija Nacionalnih parkova.